

NÉZŐPONT INTÉZET

KAPKODÓ EGYENSÚLYOZÁS

a második Gyurcsány-kormány
első 100 napjának mérlege

2006. szeptember 13.

TARTALOM

Szakmai tanácsadó:

Prof. Dr. Cséfalvay Zoltán

Dr. Vukovich Gabriella

Kutatásvezető:

Mráz Ágoston Sámuel

Nézőpont Intézet, Budapest

1126 Budapest, Fodor utca 11.

A kézirat 2006. szeptember 12-én lett lezárva.

I. 100 VÁRATLAN LÉPÉS	4
A KÖZSZFÉRA ÁTSZABÁSA	4
Kevesebb minisztérium	4
Szakmai vagy politikai kormányzás	5
Elbocsátások	5
Erőltetett regionalizáció	6
ADÓ- ÉS JÁRULÉKEMELÉSEK	7
Áfa-emelés	7
A vállalkozások növekvő terbei	9
Új jövedelem- és vagyondónemek	9
Megszűnő adókedvezmények	10
ÁREMELÉSEK ÉS ÁRTÁMOGATÁS-CSÖKKENTÉSEK	11
FELSŐOKTATÁS:TANDÍJ HÁROM LÉPÉSBEN	12
EGÉSZSÉGÜGY: GYÓGYÍTÁS ZÖLD KÖNYVBŐL	14
Út a vizitdíjig	14
Káosz az ellátórendszerben	15
VASÚTREFORM?	17
PRIVATIZÁCIÓS ELŐKÉSZÜLETEK	18
KÜLPOLITIKAI TAPASZTALATSZERZÉS	19
II. ÉRTÉKELÉS	20
1. Felelősségtabu	20
2. Konceptióhiány és reformbuzgalom	21
3. A megszorító csomag	22
4. Központosítás	24
5. A parlament mellőzése	25
6. Látszatgyeztetések	26
7. Bizonytalan közelfövő	27
III. KÜLSŐ SZEMMEL	28
KRITIKAI FORDULAT	28
HATALOMKONCENTRÁCIÓ	28
GAZDASÁGI VÁLSÁGHELYZET29	
A MEGSZORÍTÓ CSOMAG	29
KRONOLÓGIA	30

ÖSSZEFOGLALÓ

A most alakult Nézőpont Intézet a második Gyurcsány-kormány első száz napjának vizsgálatára vállalkozott. Az intézet munkatársai első projektjükben világos értékrendet kérnek számon a kabinetten: az egyéni és a piaci szabadságot, a demokráciát, a jogállamiság tiszteletben tartását, a társadalmi szolidaritást, valamint a kompetens vezetést.

Elemzésünk alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy a hivatalában megerősített koalíció első száz napja során nem tudott megfelelni ezeknek az alapértékeknek:

- Az egyéni és a piaci szabadságot az adóemelésekkel párosított kiadás-csökkenés korlátozza; mind a háztartások, mind a vállalkozások mozgásteret csökkent. Egyedül a nyugdíjasokat nem érte látványos közvetlen megszorítás, a felpörgő infláció és az átlagosnál is jobban emelkedő élelmiszer- és energiaárak azonban őket se fogják megkímélni.
- A demokrácia szellemét az érdekképviseleti szervezetekkel és a parlamenti pártokkal folytatott tárgyalások kiüresítése veszélyezteti. De antidemokratikus az államháztartási adatok meghamisítása és közérdekű adatok eltávolítása is, hiszen a demokrácia lényegéhez tartozik, hogy az emberek szabad döntéseiket információk birtokában hozzák meg. Az adatok meghamisítása és elhallgatása emellett a hivatalos viselők esküjével is összeegyeztethetetlen.
- A jogállamiságot a hatalomkoncentráció, azaz a mindenre kiterjedő központosítás csorbítja. Ide tartozik, hogy a kormány fontos kérdésekben a parlamenti kontrollt is megkerülte az első száz nap során. A választások előtt megszületett adócsökkentési törvény néhány hónap múlva adóemelési törvénnyel történt felváltása – még ha alkotmányos eszközökkel történt is – a jogállamiság egyik fontos elemét, a jogbiztonságot veszélyezteti.
- A megszorító csomag társadalmi hatásai egyelőre felbecsülhetetlenek, de számos káros társadalmi tendenciát valószínűsítünk. Ráadásul az el-

fogadott intézkedések számos esetben a társadalmi szolidaritás elvével is ellentétesek (vizitdíj, tandíj).

- Végül a kompetens vezetés hiányára utalnak az átgondolatlan és a lobbyszerdek szerint folyton változó intézkedések, amelyeket nem előztek meg hatástanulmányok és nélkülözik a világos társadalomfilozófiát. Az augusztus 20-ai tűzijáték során bekövetkezett katasztrófa szintén a kompetens vezetés hiányát mutatta.

Természetesen helyes, hogy a kormány cselekvésre szánta el magát a hosszúra nyúlt választási kampány után, sajnálatos azonban, hogy a június óta bejelentett döntések csupán egy átfogó megszorító csomag részei: hiányoznak belőle a valódi reformok és a növekedéspárti gazdaságpolitika programja. Így kétségbe vonható, hogy a szükséges államháztartási egyensúly akár közép távon is megvalósulhat-e.

„Kapkodó egyensúlyozás” című kiadványunk „100 váratlan lépés” címmel először az első száz nap intézkedéseit mutatja be, majd azok társadalmi-gazdasági hatásait elemzi, illetve külföldi modellekkel veti össze. Az összehasonlító perspektíva bizonyítja, hogy más országokban jobb szakpolitikai döntések születtek, azaz Gyurcsány Ferenc megszorító csomagjának lehetne alternatívája.

A második rész átfogó értékelést ad a kormány tevékenységéről, különösen kiemelve a felelősség kerülésének antidemokratikus gyakorlatát, a koncepcióhiány okozta kompetenciadeficitet, valamint, hogy a hatalomkoncentráció, a parlament mellőzése és a látszategyeztetések veszélyeztetik a jogállamiságot.

Végül a harmadik, befejező rész külföldi sajtóforrások alapján arra figyelmeztet, hogy Magyarország egykori jó híre az elmúlt időszakban megcsorbult, s ez az egész nemzetgazdaság számára maradandó kárt okozhat.

I. 100 VÁRATLAN LÉPÉS

A KÖZSZFÉRA ÁTSZABÁSA

Kevesebb minisztérium

A második Gyurcsány-kormány megalakulásakor sokszor ismétlődő kommunikációs formula volt, hogy az „állam magán kezdi” a reformokat. Ennek megfelelően a kormányprogram kijelöli a fő irányokat: „kevesebb kiváltság, nagyobb teljesítmény, kisebb bürokrácia, átlátható és ellenőrzött gazdálkodás”.¹ Evvel párhuzamosan létrejött az Államreform Bizottság (amely korábbi bejelentések szerint valójában már egy éve létezett), feladat- és hatásköre azonban még mindig tisztázatlan.

Az első látványos intézkedéseket a kormányalakítás, s így a minisztériumok felsorolásáról szóló törvény elfogadása hozta: összeolvasztották a kulturális és az oktatási minisztériumot, megszűnt a szociális és esélyegyenlőségi, valamint a területi fejlesztésekért felelős tárca, a Belügyminisztériumtól elvették a rendvédelmi szervek irányítását, ezért Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztériummá nevezték át, végül a Gazdasági és Közlekedési Minisztérium magába olvasztotta az informatikai tárcát. A második Gyurcsány-kormányban a takarékoság és az átlátható működés miatt nincsenek tárca nélküli miniszterek sem.

Az új rendszerben a döntéshozatal első és leglényegesebb fokának, a döntések előkészítésének a színtere három új intézmény: az Államreform Bizottság, a Fejlesztéspolitikai Irányító Testület, illetve a Kormányzati Személyügyi és Szolgáltató Központ lesz. Az elképzelések szerint ezek az intézmények lennének a mindent átfogó reformok mozgatórugói. A kormány első száz napját követően azonban az intézményekkel kapcsolatban meglehetősen kevés információ áll rendelkezésre, egyetlen kidolgozott reformtervet sem mutattak még fel. A hatáskörök tisztázása és a kinevezések még zajlanak, a szolgáltató központ valószínűleg csak 2007 elején kezdheti meg a működését, jöllehet vezetőjét már júliusban kinevezték. A bizonytalanságot

jól jelzi, hogy a megalakuláskor a kormányfő a bizottságok alaptevékenységét a demokratikus cölöpökön álló minisztériumok tevékenységének koordinálásában, kisegítésében határozta meg. A későbbiek folyamán azonban a Kormánybizottságok Hivatala már úgy tájékoztatta, hogy a reformbizottságok, a minisztériumok számára kötelező döntéseket is hozhatnak.

A legvitatottabb a fejlesztéspolitikai testület létrehozása volt, Bajnai Gordon vezetésével, mivel fontos döntés-előkészítő szerepe ellenére kikerült a parlamenti kontroll. A kormányzati érvelés szerint a testületek nem rendelkeznek döntéshozatali hatáskörrel, csak javaslatot tesznek a kormányfő számára, ezért elegendő, ha a miniszterelnök válaszolja meg az idevonatkozó interpellációkat. Bár álláspontja mellett a kormány az egész nyáron kitartott, szeptember elején felmerült Bajnai Gordon tárca nélküli miniszteri kinevezése.² Ezzel már közvetetten elismerte, hogy a parlamenti kontroll kikerülése antidemokratikus.

Szakmai vagy politikai kormányzás

A kormány a közigazgatási és a helyettes államtitkári pozíció összevonásával létrehozta a szakállamtitkári pozíciót, s ezzel fokozta a közigazgatás átpolitizálását. Egyrészt a szakállamtitkárok kinevezése – ellentétben az összevont tisztségek eddigi gyakorlatával – csak a kormányzati ciklusra szól. Másrészt feladatkörük valójában a korábbi helyettes államtitkárokéval azonos, főnként azonban közvetlenül a (volt politikai) államtitkár, azaz az új rendszerből lényegében kiesett a közigazgatási államtitkári szint. Az átpolitizálódás további fejleménye, hogy az új kormányzati struktúra kialakításakor nemcsak a szakállamtitkárokat nevezték ki újonnan, de osztályvezetői szintig a minisztériumok személyi állományát is átvilágították, s jelentős mértékben kicserélték. Feltételezhető, hogy a köztisztviselői létszámcsökkentés során további cserékre is sor kerülhet.

Elbocsátások

A második Gyurcsány-kormány megalakulásával azonnal megkezdődött a köztisztviselői kar létszámának csökkentése: az ismertett tervek szerint

2008 végéig mintegy 15 300 főt, a köztisztviselők kb. 20 százalékát fogják elbocsátani a központi közigazgatásból. Bár a leépítést pénzühánnyal indokolták, nem vették figyelembe annak komoly költségvonzatát. Becslések szerint ez akár több tízmilliárd forintot is elérhet, miközben az állam legfeljebb évi 20 milliárd forintot takaríthatna meg éves szinten. Egyedül az enyhíti az állami költségeket, hogy a végkielégítés egyösszegű kifizetésének eddigi szabályát eltörölték, s áttértek a havi részletfizetésre. Az elbocsátottakra vonatkozó, az eddigieknél kedvezőtlenebb szabályok miatt a Magyar Köztisztviselők és Közalkalmazottak Szakszervezete (MKKSZ) élesen tiltakozott, szerinte az a Munka Törvénykönyvébe ütközik.

Alapvető probléma, hogy a köztisztviselői kar átalakítása előtt nem készültek a várható következményekről háttér tanulmányok. Különösen sajnálatos, hogy a kormány nem vizsgálta meg, vajon az elbocsátásokat nem lehetne-e átszervezésekkel elkerülni. Az MKKSZ felmérése szerint a legutóbbi, 2003-as leépítési hullám után az elbocsátottak több mint fele egy év elteltével sem tudott elhelyezkedni, az újra munkába állók többsége pedig ismét a közzsférában kapott állást.

A megszorító intézkedések keretében a kormány döntött a köztisztviselői életpálya-modell átalakításáról, a leválthatósági garanciák megszüntetéséről és a „teljesítményalapú bérezés” bevezetéséről. Utóbbit azért nehezményezte az MKKSZ, mivel szerinte az nem valódi újítás: a köztisztviselők teljesítményének rendszeres értékelése jelenleg is törvényes kötelezettség, amely az előmenetelre és a bérezésre is hatással van. A köztisztviselői bértábla valójában abban segít, hogy azonos teljesítmény esetén nagyjából azonos bért kapjanak a köztisztviselők, szubjektív szempontoktól függetlenül.³

A köztisztviselők mellett több ezer pedagógus állása is veszélyeztetett. A Pedagógusok Demokratikus Szakszervezete szerint az új jogszabály mintegy 10-20 ezer pedagógus elbocsátását teszi lehetővé.⁴ Katona Tamás, a Pénzügyminisztérium államtitkára a főlegessé váló tanárok számát egyelőre „csak” ötezer főre becsülte.⁵ A kormány ugyanis szeptember 1-jétől heti kettő, ingyen túlórárt írt elő a pedagógusok számára, jövőre pedig a kötelező óraszámuk emelkedik kettővel. Mivel a tanárok eddig is túlóráztak, becslések szerint mintegy évi száz-ezer forint jövedelemtől esnek el.⁶ Jövőre pedig komoly leépítés vár az iskolai tantestületekre, hiszen a gyerekek óraszámja nem fog növekedni, azaz kevesebb

tanárra lesz szükség. A tervezett elbocsátás miatt – utóbbi a szocialisták táborában is feszültséget okoz – a tanárok két legnagyobb érdekvédelmi szervezete sztrájkot helyezett kilátásba.⁷

Erőltetett regionalizáció

2007. júliusában az Országgyűlés nem fogadta el a betervezett önkormányzati regionalizációról szóló, kétharmados törvényt módosító javaslatot. A minden előzetes egyeztetés nélkül benyújtott tervezet lényegében a megyei önkormányzatok (illetve a megyék) felszámolása és helyette régiók kialakítására tett kísérletet. A téma felvetése indokolt: a megyerendszer átalakításáról, az állami, a megyei és a települési önkormányzati hatáskörök tisztázásáról már régóta időszerű volna egy széleskörű egyeztetés és egy reprezentatív megállapodás. Sőt, ez az ellátó rendszerek megígért reformjának is elengedhetetlen feltétele volna.

A regionalizáció témakörétől el kell választani a központi közigazgatás dekoncentrált szerveinek összevonását, amelyre szintén történtek előkészületek az elmúlt hónapokban. Bár a politikai nyilvánosságban a két fogalom keveredik, két élesen elváló fogalomról van szó. A decentralizáció a régiók és az állam közti hatalommegosztást jelenti, míg a dekoncentrált szervek csupán a központi közigazgatás területi egységeit. A rendőrség, a minisztériumok és országos hatáskörű szervek integrációja néhány esetben indokolt lehet, de az új területi központoknak a térségi fejlődésében játszott fontos szerepe miatt, ennek az átalakítási folyamatnak a mostaninál sokkal átláthatóbbnak és ellenőrizhetőbbnek kellene lennie. A racionalizálástól illúzió volna komoly megtakarításokat remélni.

A közigazgatás korszerűsítése és a menedzser szemlélet közigazgatási adaptációja alapvetően helyes szándék, s a mindenkori kormány fontos feladata. A minisztériális struktúra végtelen történetnek tűnő, folyamatos átalakítása azonban komoly károkat okoz. Hiszen nyugalmi állapot nélkül a hivatalok nem képesek a szervezeti hibáik feltárására, s kijavítására, de még a szokványos jogszabály-alkotási és hatósági munkák színvonalas végzésére sem.

Bár a regionalizáció indoklásakor sokszor hivatkoznak európai tendenciákra – sőt, az államalapító Szent István királyra is –, az unióknak nincsenek ilyen elvárásai a tagországokkal szemben. Brüsszel számára csupán a hét, nyilvántartott statisztikai régió (ún. NUTS-2) stabilitása fontos. Annak eldöntése, hogy ezek közigazgatási vagy önkormányzati egységként működnek, nemzetállami hatáskörbe tartozik. Európai alapelvnek inkább a szubszidiaritás tekinthető, tehát a döntési szintek és az érintettek körének közelítése. A megyerendszer felszámolása, régiókká formálása azonban ezzel éppen ellentétes tendencia. Az első 100 nap során sokáig napirenden tartott regionalizálás ugyanis épp központosítás irányába hat, azaz eltávolítja a döntéseket a polgároktól.

A régiótörvény betervezése példanélküli, a nyugat-európai országokban egy ilyen történelmi jelentőségű alkotmánymódosítást bizonyára hosszas előkészítés és sokszoros egyeztetés előzne meg. A Németországban szeptember 1-jétől hatályos „föderalizmusreformot” például a két nagy párt képviselői által elnökölt különbizottság többéves munkája és kompromisszuma előzte meg. A második Gyurcsány-kormány nyár eleji tervezete előkészítettsége, szervezettsége és szándékai alapján reform helyett médiaakciónak tűnik.

ADÓ- ÉS JÁRULÉKEMELÉSEK

A 2006. június 10-én „Új egyensúly” néven bemutatott első megszorító csomag legfontosabb eleme január 1-je óta hatályos átfogó adócsökkentési program visszavonása, egyes adókul-csok emelése, valamint új adónemek bevezetése volt. Az Országgyűlés kormánypárti többsége július második hetében hagyta jóvá az adómódosításokat, így az első Gyurcsány-kormány által még 2005. szeptemberében elfogadott ötéves adócsökkentési program csupán fél-évig volt hatályos. Ez volt az első eset 1990 óta, amikor kifejezetten kampány-célokra és kizárólag a kampány idejére hoztak törvényt a lakosság és a gazdasági szereplők életét, működését alapvetően befolyásoló kérdésekben. Érthető, hogy több érdekvédelmi szervezet is az Alkotmánybírósághoz fordult.

Történt mindez annak ellenére, hogy az adócsökkentés a kormánypartok kampányának kiemelt üzenete volt, a szabaddemokratákra egyenesen a „több SZDSZ-kevesebb adó” szlogenjével határozták meg a párt arculatát. Ráadásul a 2005-ös adócsökkentés hivatalos indoklása szerint „a méltányosabb közteherviselés mellett a feketegazdaság kifehérítését, valamint a gazdaság versenyképességének és teljesítőképességének javulását segíti elő.”⁸ Az adócsökkentés visszavonásából tehát értelemszerűen e célkitűzések feladása, a magyar GDP egyötödére tehető⁹ fekete- és szürkegazdaság konzerválása, sőt bővülése következik. Nem véletlen, hogy a hat országos szakszervezeti szövetség épp e szektor korlátozásában látja a megszorító csomag alternatív lehetőségét.¹⁰

Áfa-emelés

Az adóemelések sorából kiemelkedik az Áfa 15 százalékos kulcsának 20 százalékra emelése, azaz az általános forgalmi adó rendszerének két kulcsossá alakítása. Emlékeztet, hogy januártól a kormány még az Áfa felső kulcsának 5 százalékpontos csökkentését rendelte el, amely százötvenmilliárdos bevételkiesést jelentett a költségvetésnek.¹¹ Ráadásul a felső kulcs akkori csökkentése a luxusterméket is érintette (pl. plazmatévé), amely nehezen egyeztethető össze a társadalmi igazságosság jelszavával.

A döntés elfogadása nem volt zökkenőmentes, az Országos Érdekegyeztető Tanácsban ismertetett tervezet a szakszervezetek és a munkaadók részéről

egyaránt kritikát váltott ki. A munkavállalói érdekképviseltek a lakosságra háruló tehernövekedés miatt elfogadhatatlannak tartották az emelést. A munkaadói oldal pedig alternatív javaslattal állt elő: a 15 százalékos Áfa-kulcs legfeljebb 17-18 százalékra, a felső kulcs 22-23 százalékra történő emelését javasolták, amely szociális szempontból még elfogadható, ugyanakkor az eredetileg tervezett 15-ről 20 százalékra emelkedő áfánál több bevételt is jelentett volna a költségvetésnek.

A Pénzügyminisztérium a Tanács ülésén elfogadta a munkaadói oldal előterjesztését. A három kulcsos rendszert megtartó alternatíva mégis rövid életűnek bizonyult: a kormány két nappal később – a liberális platform nyomására – ugyanis visszatért eredeti elképzeléseihez. Az érdekegyeztetés rendszer-váltást követően kialakult gyakorlatában először fordult elő, hogy a kormány az Országgyűlésben nem állt ki az OÉT ülésén megszületett háromoldalú megállapodás mellett.

Ellentmondások az ötéves adócsökkentési program és az első 100 nap lépései között

ÖTÉVES ADÓCSÖKKEN-TÉSI PROGRAM A 100 LÉPÉS KERETÉBEN (2005)	↔	A MÁSODIK GYURCSÁNY-KORMÁNY ELSŐ 100 NAPJÁNAK DÖNTÉSEI
a felső áfa-kulcs csökkentése 25%-ról 20%-ra	általános forgalmi adó	a középső áfa-kulcs emelése 15%-ról 20%-ra szeptembertől
2006-tól csökkentés 16%-ról 10%-ra, 5 millió forintos adóalapig	társasági adó	szolidaritási adó: a nyereség további 4%-a elvárt adó: forgalomarányos minimum
-	EVA	az eva-kulcs emelése 15%-ról 25%-ra októbertől
2006-tól levonható az adóalapból, 2008-tól megszűnik	iparűzési adó	<i>jelenleg az unió bírósága vizsgálja jogszerűségét, a kormány egyelőre fenntartaná</i>
-	házipénztáradó	2007-től 20%
2007-től 3%-kal, 2009-től további 2%-kal csökken	TB-járulék	csökkentés visszavonva; minimum járulékalap meghatározása munkavállalói járulékok emelése 2006. szeptembertől és további emelése 2007. januártól
2006. novemberétől megszűnik	egészségügyi hozzájárulás	megszüntetés visszavonva
felső kulcs csökkentése 38%-ról 36%-ra	SZJA	2007-től szolidaritási adó: a harmadik kulcs visszaállítása, 6 millió forint felett
-	természetbeni juttatások SZJA-ja	emelés 54%-ra
-	kamat- és árfolyamnyereség adó	20%, szeptembertől
luxusadó a 100 millió forint feletti értékű ingatlanokra, a többletérték 0,5%-a	ingatlanadó	2008-tól minden ingatlanra?, a részletek még nem ismertek

A vállalkozások növekvő terhei

A visszavont ötéves adócsökkentési program kulcsfontosságú eleme volt a hazai vállalkozások adóterheinek csökkentése. A megszorító csomag ezzel szemben nemcsak elhalasztotta a terhek csökkentését, hanem számos ponton növelte is azokat. Nagy felháborodást váltott ki „házipénztáradó” bevezetése, amelyet akkor kell megfizetni, ha egy társaság átlagos napi készpénz záróegyenlege meghaladja az elismert pénzkészletet (mely utóbbi az összes bevétel 0,8 százaléka, de legalább 300 ezer forint). A házipénztár eddigi szabályozása a gyakorlatban valóban lehetőséget teremtett, hogy a vállalkozások adózatlan bevételüket ellenőrizetlenül használják fel, ezért az adónem bevezetése már korábban is szerepelt a koalíció tervei között. A Magyar Adótanácsadók és Könyvviteli Szolgáltatók Országos Egyesülete szerint ugyanakkor az új adónem jelenlegi formájában sérti a jogbiztonság, a szabad verseny és az arányos közteljesítés alapvető elveit, valamint korlátozza a tulajdonhoz való jog alkotmányos alapelvét.¹²

Szintén vitatott az „elvárt adó” bevezetése, melynek értelmében valamennyi társasági adó fizetésére kötelezett adóalanynak meg kell fizetnie egy, a fennmaradáshoz gazdaságilag minimálisan elvárható nyereség utáni társasági adót. Az adóminimum a könyvelésben veszteségesre kihozott társaságok létező gyakorlata ellen szánják, összege az eladott áruk beszerzési értékével csökkentett összes bevétel 2 százaléka. Egy névtelen alkotmánybírói beadvány az adónem eltörlését kezdeményezi, mert az sérti az arányos közteljesítés alapelvét.¹³

Bevezetése óta nagy sikere van az egyszerűsített vállalkozói adónak (eva), amely nemcsak a vállalkozások terheit csökkentette, de hozzájárult a vállalkozások jövedelmének kifehérítéséhez is. Így a költségvetés bevételei annak ellenére emelkedtek, hogy az adókulcs csökkent. Ráadásul az eva a koalíció számára szimbolikus jelentőségű volt, mert 2002-es kampány egyik beváltott ígéretének számított, ezért is vette védelmébe az első Gyurcsány-kormány tavaly az Európai Bizottság előtt. 2002 óta ugyan többször változtattak feltételein, az eva alapjaihoz hű maradt a kabinet. Ezért is mindenkit váratlanul ért, hogy a második Gyurcsány-kormány drasztikusan korlátozza a sikerprojektet. A megszorító csomag keretében ugyanis október 1-től 15 százalékról 25 százalékra növeli az eva kulcsát.

További teher, hogy szolidaritási adó néven a társaságoknak januártól 4 százalékos különadót kell fizetniük, vagyis a nyereségadó 16-ról 20 százalékra nő. A hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások a társaságok szolidaritási adóján felül 2007-ben is további befizetésre lesznek kötelezettek. A Magyar Bankszövetség szerint a szolidaritási adó és a banki különadó szabályai a jelenlegi formában ellentétesek az uniós szabályokkal, sőt sértik a diszkrimináció tilalmának elvét is, ezért az Alkotmánybírósághoz fordult.¹⁴

Végül a minimum járulékalap bevezetésével növeli a kormány adóemelési csomagja a vállalkozások terheit, melynek értelmében a munkavállalók után legalább a minimálbér kétszerese (jelenleg 125 ezer forint) alapján kell társadalombiztosítási, valamint a munkavállalói nyugdíj- és egészségbiztosítási járulékokat megfizetni (bár a munkáltatónak módja van bejelenteni, ha a munkavállaló bére ténylegesen a minimálbér kétszeresénél kisebb összeg, és ez esetben a tényleges összeg után kell a járulékokat megfizetni). Ez az egyetlen intézkedés, amellyel a kormány a szürkegazdaság ellen próbál küzdeni.

Új jövedelem- és vagyonadónemek

Gyakorlatilag a jövedelemadó emeléseként fogható fel, hogy a megszorító csomag keretében szeptember 1-jétől a munkavállalói járulék 1-ről 1,5 százalékra, az egyéni egészségbiztosítási járulék 4-ről 6 százalékra, 2007. januárjában pedig 7 százalékra emelkedik. Ez a vállalkozások bérterheit nem növeli, a munkavállalók nettó keresetét azonban nominálértéken is csökkenti. A megszorító csomag egyéb elemeivel együtt a reáljövedelmek többéves általános csökkenését a kormány is elismeri.

Jövőre visszaállítják a személyi jövedelemadó harmadik kulcsát, szolidaritási adó néven. Az új kulcs alapján a 6 millió forint feletti jövedelemrészre 4 százalékponttal magasabb, 40 százalékos adót kell fizetni. Ez is ellentétes az előző ciklus irányával (ekkor törölték el a harmadik kulcsot, 2006. január elsején pedig az SZJA 38 százalékos kulcsát 36 százalékra csökkentették), igaz, a közteljesítés általános elvével összeegyeztethető.

Eldöntött tény, hogy 2008-tól bevezetik az értékalapú ingatlanadót. Az egyelőre még kidolgozatlan koncepció szabályozási nehézsége az ingatlanok valós

értékének megállapítása. A tavaly elfogadott luxusingatlan adó is hasonló okok miatt bukott meg. Az ingatlanadó bevezetésére szakmai körök már régóta készültek, s általában indokoltnak tartják, társadalmi következményei azonban nagyon károsak lehetnek. Az 1990-es évek lakásprivatizációjának és az önkormányzati lakásépítés drasztikus visszaesésének következtében a lakásállomány 96 százaléka magántulajdonban van. Ráadásul az alacsony árú kényszerprivatizáció miatt a tulajdonosok többsége tőkeszegény, s még az ingatlan fenntartási és felújítási költségei is meghaladják anyagi lehetőségeiket. Mivel számottevő adóbevétel csak akkor érhető el, ha az adóztatás az ingatlanok széles körére kiterjed, nyilvánvalóan a tulajdonosok jelentős hányadának ez komoly gondot fog okozni, s esetleges eladósodásához vezethet.

Szeptember 1-jétől hatályos a kamatadó, melynek értelmében minden kamatjellegű jövedelem 20 százaléka az államot illeti. A betéti összegeket nem érintő új adónem a jegybanki alapkamat, s így a banki kamatok várható növekedésének állami lefölözésére tesz kísérletet, s más országokban is bevett gyakorlat. Ugyanakkor amennyiben a jegybanki alapkamat, s az abból levett betéti kamatok kevesebb, mint 25 százalékkal haladják meg az inflációt (7 százalékos infláció esetén kevesebb, mint a 8,75 százalék) a betétek nettó értéke csökkenni fog. A 25 százalékos szintnél pedig a kamatprémium megszűnik, a lekötött betét értéke nem nő. A kamatadó mellett a tőzsdei árfolyam-nyereségadó is általánosnak számít Európa-szerte. Meglepetés inkább az volt, hogy a Medgyessy-kormány eltörölte a 2000-ben már bevezetett adónemet.

Megszűnő adókedvezmények

A gyermekek utáni adókedvezmény drasztikus szűkítése, a lakáshitelek kamatplafonjának eltörlése, a felvehető hitelösszeg csökkentése, valamint az áfa-visszatérítés lehetőségének megszüntetése után a lakáshitel törlesztéshez biztosított adókedvezmény felszámolásáról is döntést hozott a kormány. Idén lehet utoljára igénybe venni a lakáshitelek törlesztő-részletéhez kapcsolódó kamatkedvezményt, tehát csak az részesülhet az évi 120 ezer forintra csökkentett kedvezményből, aki még az idén megköti a hitelszerződést. Bár a támogatott lakáshitelek iránti igény folyamatosan csökken, mégis az intézkedés vélhetően fiatalok újabb tízezrei számára nehezíti meg

az önálló otthon megteremtését, hiszen a felvett lakás célú hitelek közel egyharmada még napjainkban is államilag támogatott hitel.

További megszorítást jelent, hogy 2007 elejétől a nagycsaládosok egy kis része által még igénybe vehető családi adókedvezmény kivételével összesen évi 100 ezer forint kedvezményt lehet majd érvényesíteni, de csupán azoknak, akiknek éves jövedelme nem haladja meg a 3,4 millió forintot. Jövőre megszűnik a szellemi tevékenység végzéséhez kapcsolódó kedvezmény, illetve a felnőttképzéshez és a számítógép beszerzéshez rendelkezésre álló 60 ezer forintos adókedvezmény is.

Az adórendszer rapid átalakítása, az adókulcsok emelése több okból is vitatható. Egyrészt a gyakori változtatás általános bizonytalanságot eredményez, amely kiszámíthatatlan helyzetet teremt, s számos beruházót tántoríthat el. Sőt a sok kicsi változás hatalmas adminisztrációs terhet ró a vállalkozásokra, amely – különösen a mikro-, kis- és középvállalkozások körében – még a növekvő befizetéseknel is károsabb lehet. Ráadásul az ötéves adóprogram váratlan, évközi hatályon kívül helyezése alkotmányjogi aggályokat is felvet, hiszen könnyen bebizonyosodhat, hogy sérti a jogbiztonság elvét. De a növekvő terhek önmagukban is komoly hátrányt jelentenek a magyar vállalkozások számára a térségben zajló, kiélezett „adóversenyben”. Ismert, hogy Szlovákia és Románia az egykulcsos és alacsony adóval próbálja vonzani a beruházásokat, komoly sikerrel. Nem véletlen, hogy a magyar politikai nyilvánosságban visszatérő gondolatná vált cégek Szlovákiába való áttelepülés. Németország hazánkhoz hasonlóan komoly költségvetési hiánnyal küzd, az adókulcsok általános emelése mégis elképzelhetetlen lenne. A felső áfa kulcs 3 százalékpontos emelését a kormány megalakulása után egy évvel fogják csak megvalósítani (ráadásul ez a CDU programjában is szerepelt), s mindezt a társasági adó csökkentésével párosítják.

Bár az élőmunka munkaadókat terhelő járuléki nem emelkedtek (igaz, az 1950 forintos egészségügyi hozzájárulás törvénybe foglalt eltörlését visszavonták), a vállalkozások közterheinek általános növekedése közvetve kihat foglalkoztatási potenciáljukra. Így a közsféra elbocsátottjainak és a már jelenleg is nagyszámú pályakezdő munkanélkülinek az elhelyezkedési esélyei romlanak. Következésképp a most 57 százalékos foglalkoztatási szint aligha fog a következő években emelkedni. Az elfogadott konvergen-

cia program is 2009-ig a foglalkoztatás csökkenésével számol. Ez különösen azért visszás, mert az első Gyurcsány-kormány 2004-ben vállalta, hogy az évtized végére, a Lisszaboni Stratégia keretében 63 százalékra növeli a rátát.

A jövedelemadó kulcsainak emelése vagy az ingatlanadó bevezetése a jelenlegi államháztartási helyzetben indokolt lehet, a közteherviselés elvének megfelel és szélesíti az adózók bázisát. A szürkegazdaság kifejlesztését azonban biztosan nem segíti. Az ingatlanadó bevezetése csak akkor fogadható el, ha az az adóterhek rendszerének átfogó átalakításával jár. A tőkealapú jövedelmek megadóztatása is indokolt. Káros lehet azonban, hogy szemben több ország, például Ausztria gyakorlatával a magyar tőzsdeadó a hosszú távú tőkebefektetéseket is ugyanolyan mércével méri, mint a rövid távú, „spekuláns” tőzsdei nyereséget. Mindez a nem túl nagy forgalmú magyar tőzsdétől való elpártoláshoz vezethet.

Az adókedvezmények eltörlése részben gazdasági, részben társadalmi károkat okoz. A lakásépítések már 2005-ben is visszaestek, és előre látható az épített lakások számának további csökkenése, ami hozzájárul a gazdasági növekedés lassulásához, és csökkenti a foglalkoztatást, valamint az általános forgalmi adóból származó bevételt. Még ennél is károsabb szigorítás a családi adókedvezmény eltörlése, amely azt mutatja, hogy a kormány nem ismeri el a gyermekvállalás társadalmi hasznosságát, és egyúttal hátrányosan befolyásolja a gyermeknevelés és a gyermekvállalás körülményeit.

ÁREMELÉSEK ÉS ÁRTÁMOGATÁS-CSÖKKENTÉSEK

A megszorító csomag az adó- és járulékemeléseken túl a lakosságot közvetlenül terhelő áremeléseket is nevesíti. A leírtaknak megfelelően a gáz fogyasztói ára átlagosan 30 százalékkal, valamint a villamos energia lakossági ára 10-14 százalékkal emelkedett augusztustól. Gyurcsány Ferenc tavaly ősszel még a „magyar lakosság”-nak „a világpiac állandóan változó hatásai”-tól való védelme mellett kötelezte el magát.¹⁵ Így az eddigiekkel való szakításként értékelhető az a kormányzati logika, amely napjainkban a gázár világpiaci árával magyarázza az áremelés szükségességét.

Bár az előző ciklusban többször is emelkedett a gázár, az még mindig alacsonyabb az európai átlagnál. Tény azonban, hogy a magyar jövedelmek is messze elmarad az uniós színvonalától. Ennek ellenére a választási kampány időszakában a kormánypártok határozottan cáfolták a drasztikus mértékű áremelés lehetőségét. Magatartásuk oka a lakossági gázáremelés kiemelt belpolitikai jelentősége, amely leginkább Medgyessy Péter és Lendvai Ildikó hírhedt „lassan mondom... nem lesz gázáremelés” ígéretére vezethető vissza.

A gáz árának emelésével párhuzamosan a kormány a kompenzációs rendszert is átalakította. A változtatás lényege, hogy az ártámogatás gyakorlatát felváltja az úgynevezett szociális rendszeren keresztüli támogatás. Vagyis az évekkel korábban kialakított sávos kompenzációs rendszert most szociális szempontok szerint korlátozzák. A támogathatók körét ugyanis nagyon szigorúan szabták meg: a nagycsaládosok, a beteg gyermeket nevelők, a fogyatékossgal élők és a szociális ellátórendszerben már számon tartott rászorultak jogosultak a támogatásra, feltéve, hogy fogyasztásuk évi 1500 és 5000 köbméter között van, s háztartásukban az egy főre jutó jövedelem nem éri el az öregségi nyugdíj kétszeresét, azaz havi 51 600 forintot (egyedülállóknál 77 400 forint). A kompenzációnak ez a modellje a rengeteg teljesítendő feltétel nagy bürokratikus és az érintettek számára igen megalázó. Ráadásul olyan háztartásokat is kizárhat a támogatásból, akik a létminimum alatt élnek.

A háztartások és a vállalkozások mindennapjait közvetlenül érinti az üzemanyagok ára. A nyáron 300 forint felé emelkedő üzemanyag-ár ugyanakkor csak részben magyarázható az irányadó nemzetközi benzin-jegyzésárak emelkedésével, a magas adóhányad és a forint gyengülése is felelős az „árrobbanásért”. Bár a januári áfa-csökkentés elvileg pozitívan hathatott volna a benzin-

arra is, a többi, százalékosan meghatározott adónem „elmosta” a jó hírt. A drasztikus benzinár-emelkedés másik oka a forint gyors értékvesztése. Ehhez egy kormányfői nyilatkozat is nagyban hozzájárult. Költségvetési politikánk „eredményeként a kamatszint mérséklődhet, és a forint elkezdhet a középárfolyam felé mozdulni” – mondta Gyurcsány Ferenc¹⁶, s mivel a középárfolyamot a forint ekkor még nem érte el, azonnal „bedőlt”. A magyar valuta 2005. március óta nagyjából 15 százalékot veszített értékéből.

A szociális kompenzáció rendszerének alakítása a mindenkori kormány döntése, s általában tükrözi társadalomfilozófiáját. A Gyurcsány-kormányok esetében azonban ilyen eszmei megalapozásról nem beszélhetünk, az ártámogatás megkurtított rendszere sokkal inkább a veszélyes tiltakozó potenciállal rendelkező választói csoportokra van figyelemmel. Az energiaárak világpiaci árának változásának kezelésére több külföldi modell is létezik: adótartam nominális maximalizálásáról a rugalmas adótartamig, a kormány azonban ezekről még tárgyalni se volt hajlandó. A rugalmas benzinadó-modell bevált például Szlovéniában: itt az átlagos benzinártól való eltéréssel ellentétesen változik az adótartam, kiküszöbölendő a világpiaci árak ingadozását.

FELSŐOKTATÁS: TANDÍJ HÁROM LÉPÉSBEN

A kampányígéreték fényében az egyik legmeglepőbb változtatás a kormány részéről a fizetős felsőoktatás megteremtése volt. A tandíjmentesség ígérete több fordulattal, mégis gyorsan alakult át tandíjjá. Bár már a választásokat követő héten olyan értekezés jelent meg, amely szerint 2006 szeptemberétől „ismét indokolt lenne bevezetni a felsőoktatási tandíjat”¹⁷, a felsőoktatás fizetősé tételére vonatkozó kormányzati szándék csak hosszú hetekkel később öltött végső formát.

Első ízben az utólagos képzési hozzájárulás lehetősége szivárgott ki az oktatási tárcától. Az elképzelés végül a május 30-án beterjesztett kormányprogramba is belekerült: „az államilag támogatott képzésben bevezetjük a tanulmányi költségekhez való utólagos képzési hozzájárulást”. A kormányprogram keretében nyilvánosságra hozott intézkedésterv értelmében a 2007-től egyetemre járók közül azok fizettek volna utólag tanulmányukért, akiknek a diploma megszerzése utáni éves jövedelme eléri a mindenkori havi minimálbér 40-szeresét.

A Magyar Bálint által kidolgozott fizetési modell azonban nem tartotta hoszsan magát, miniszterével együtt megbukott. Az új tárcavezető, Hiller István pár hét leforgása alatt egy egészen más, azonnali bevételekkel számoló modell mellett döntött. A harmadik lépcsőben Fejlesztési Részhozzájárulásnak nevezett tandíjat a másodéves hallgatóknak 2008. szeptembertől kell majd fizetnie, az alapképzésben évente 105 ezer, a mesterképzésben 150 ezer forintot, amelytől az intézmények plusz-mínusz 50 százalékkal eltérhetnek. Így az alapképzésért havonta minimum 4 375, maximum 13 125 forintot kell majd átutalni. A Hiller-féle koncepció ugyanakkor a hallgatók évente újralistázott, legeredményesebb 15 százalékanak tandíjmentességet ígér. Ez az elképzelés tehát lényegében a jelenlegi költségtérítési/államilag finanszírozott rendszer merev elválasztásának feloldása, s az arányszámainak radikális revíziója (az államilag finanszírozott hallgatók számának harmadolása-negyedelése). További nehézség, hogy a költségtérítési rendszerbe visszacsúszó hallgatók felfüggeszthetik tanulmányaikat, s ezzel lényegében tervezhetetlenné teszik az egyetemek költségvetését.

Augusztus elején Szabó Zoltán (MSZP), az Országgyűlés oktatási bizottságának elnöke bejelentette, hogy a kormány az egyetemek teljes magánosítására

törekszik, s egy ötéves átmeneti programmal szeretne kiszállni a felsőoktatás finanszírozásából. A váratlan bejelentést ugyan hamar cáfolta az illetékes miniszter, de az ennek ellenére komoly koncepcionális nézeteltérésekre utal. Hiller István irányvonala szöges ellentéte a Szabó-féle elképzeléseknek: az egyetemek állami felügyeletének erősítését támogatja. A miniszter ugyanis a felsőoktatási törvény módosításával visszatért a vétó hatalommal rendelkező, a miniszter által összeállított egyetemi gazdasági tanácsok rendszeréhez. Az Országgyűlésben jóváhagyott törvényszöveget azonban a köztársasági elnök az egyetemi autonómia korlátozása miatt az Alkotmánybírósághoz küldte.

A Magyarországon tervezett tandíj alapvető problémája, hogy alig fogja pluszforrásokhoz juttatni az egyetemeket. Csak az energiaárak emelkedése elviheti az összességében növekvő bevétel javát. Egy átfogó, a felsőoktatás finanszírozásának egészéről szóló társadalmi párbeszéd keretében jobb megoldást lehetett volna találni.

A fizetős felsőoktatásnak három modellje különíthető el az egy évtizedes nemzetközi gyakorlat alapján.¹⁸ A Magyar Bálint által képviselt és a kormányprogramban is szereplő utólagos képzési hozzájárulás Ausztráliában alakult ki, de jelenleg az angol rendszert is ebbe az irányba alakítják át. Társadalomkutatók értékelése szerint a kontinensnyi ország tandíjmodellje az alacsony társadalmi státusú hallgatók számának csökkenésével járt, azaz negatívan hatott a társadalmi mobilitásra. A felmérések szerint különösen a női hallgatókat tartotta távol az, hogy a tandíj utólagos törlesztése sokszor nyugdíjas korukig vállalt eladósodást jelentett volna. Ezek a negatív hatások a kormányprogram ismertetett elképzelések megvalósulása esetén is érvényesülhetnek.

A pár héttel később elhatározott, szemeszterenként fizetendő tandíj az osztrák-német modell másolata. Az itteni tapasztalatok szerint a fizetés bevezetése a hallgatók egyetemen kívüli leterhelésével jár, csökkenti teljesítményüket, mivel a tandíj és az önfenntartás költségeinek fedezésére mellékállásokat kell vállalniuk. Magyarország esetében további nehézséget okoz, hogy nincs az egyetemisták számára megfelelő számú és típusú munkaalkalom, s a szemeszterszünetek is rövidebbek, mint nyugaton. Ráadásul a Hiller-féle tandíj jövedelemarányosan nagyobb megterhelést jelenthet a magyar egyetemistáknak és családjuknak, mint nyugati társaiknak.

Létezik egy harmadik, „skandináv modell” is a felsőoktatás részfinanszírozására. Ennek lényege, hogy a tanulmányok tandíjmentesek, de a hallgatóknak minden szemeszterben tagdíjat kell fizetnie valamely szabadon választott diákszervezet számára, amely ebből különféle kiegészítő szolgáltatásokat nyújt. Ez utóbbi összeg nem terheli meg a Magyarországon tervezett mértékben a hallgatókat. Mégis pótlólagos forrásbevonásnak tekinthető, hiszen így az egyetemek a hallgatói önkormányzatokra és egyes ösztöndíjakra fordított kiadásukat megtakaríthatják. További előny, hogy a „skandináv modell” a hallgatói szervezetek önállósodását, s az egyetemi közélet erősödését is elősegíti, amely közvetlenül javíthatja a felsőoktatás minőségét.

EGÉSZSÉGÜGY: GYÓGYÍTÁS ZÖLD KÖNYVBŐL

Út a vizitdíjig

A választási kampányban a szabaddemokraták az egészségügyi ellátórendszer átfogó átalakításáért szálltak síkra, míg Gyurcsány Ferenc és az MSZP megfogadta, hogy az orvosi vizit ingyenessége megmarad. Ennek ellenére az egészségügyi reformról szóló elképzelések a mai napig is csak részletekben ismeretek, átfogó koncepció még nem bontakozott ki, egyedül a vizitdíj és a kórházi ápolási díj bevezetése dőlt el. Július 26-án ugyan Zöld könyv elnevezéssel bemutattak egy háttér tanulmányt, ez azonban leginkább az ágazatot sújtó megszorításokról és drasztikus gyógyszerpiaci, illetve patikaliberalizációról szólt, nem a valódi reformokról.

A Zöld könyvben részletezett intézkedések közül leginkább a vizitdíj kérdése került az érdeklődés középpontjába. Emlékeztet, hogy a választási kampány során a kormány tagadta azokat az ellenzéki felvetéseket, amelyek az orvos-beteg találkozó fizetőssé tételét helyezték kilátásba. Sőt, Gyurcsány Ferenc a választási kampány finisében, a 4 millió néző által követett tévévitaiban kategorikusan visszautasította a vizitdíj gondolatát is: „Ön úriember, nem akarhat igaztalan módon nyerni”- mondta riválisának. Meglepetést okozott tehát, amikor a június eleji parlamenti meghallgatásán az egészségügyi miniszter-jelölt a vizitdíj bevezetéséről beszélt, s annak összegét „egy fél doboz cigaretta ára”-ra becsülte. A Zöld könyv technikai megoldásaival (a fizetendő vizit- és ágydíj eszerint 300–500 forint lehetne) azonban a koalíciós társ szocialisták sem azonosultak azonnal. Hiába állt ki az SZDSZ egységesen a tanulmány irányvonala mellett, a szocialista frakció más módon kívánta volna fizetőssé tenni az egészségügyet. Augusztusban ismertetett alternatív javaslatuk szerint a betegeknek számlát kellene kapniuk az ellátásról, és ennek meghatározott hányada – 1-10 százalékot – lenne önrészüik.

A vizitdíj ügyéhez hasonlóan a Zöld könyvben szereplő egyéb intézkedéseket is hosszú hetekig homály fedte. Külön említést érdemel a több biztosítós modellre vonatkozó kormányzati koncepció. Az Országgyűlésnek május 30-án benyújtott kormányprogram értelmében a biztosítók versenye csak két év múlva, 2008-ban indulna, alig egy hónappal később azonban a kormány a fo-

lyamatok felgyorsításáról határozott. Jelenleg úgy tűnik, hogy már az önkormányzati választások után döntés született az új modellre való áttérésről. Ugyanakkor a szocialista frakció augusztusi ellenkoncepciójában az eredeti menetrend megtartását javasolta, éreztetve, hogy nem hajlandó mindenben a szabaddemokrata körnek engedni. A bevezetés időpontja körül kialakult nézeteltérés azért is káros, mert így az új modellre való áttérés részleteiről, és különösen annak hatásairól egyre kevesebbet beszél a szaktárca. A több biztosítós modell lényege ugyanis nem a biztosítók száma, hanem a társadalombiztosítási szolgáltatások korlátozásának mértéke, illetve a magánbiztosítók piacszerzésének mikéntje.

Bemutatása után a kormány néhány hetes, sem formájában, sem céljaiban nem tisztázott, ezért eredménytelen „társadalmi vitát” indított a Zöld könyvről. Szimbolikus, hogy hiába ellenezte a szabadságolási időszakban betelefonálók többsége, a vita lezárása után a kormány mégis jóváhagyta a vizitdíj és az ágydíj bevezetését. Szeptember 1-jei kihelyezett, balatonőszödi kormányülésen eldőlt továbbá, hogy 2007-től (egyelőre nem részletezett módon) átalakítják az egészségbiztosítási rendszert, s önálló felügyeleti szervet hoznak létre, eltörlik a kötelező orvos-, illetve gyógyszerészkamari tagságot és egyes gyógyszerkészítmények ingyenességét, valamint liberalizálják a nem vényköteles gyógyszerek forgalmazását és a patikaalapítást. Utóbbi gazdasági szempontból azért veszélyes, mert a ma működő patikusok csak akkor tudnak fennmaradni, ha a teljes gyógyszerforgalmazás az ő kezükben van, s nem csökkentik bevételüket a könnyen forgalmazható gyógyszerekkel. Szakmai szempontból is veszélyeket hordoz a liberalizáció: a gyógyszerek világában járatlan kereskedők forgalmazznak patikaszerket, amelyek mellékhatásairól, más gyógyszerekkel együttalkalmazhatóságáról nem tudnak szakszerű felvilágosítást adni. A liberalizált gyógyszerpiac előnyei önmagában sem egyértelműek: a fokozott ellenőrzés ugyanis komoly adminisztratív költségekkel jár.

Káosz az ellátórendszerben

Az Országos Mentőszolgálat személyi állománya csökkentésének és az ellátás átszervezésének története szintén a koncepciótlanság és kapkodás jeleit mutatja. Az egészségügyi miniszter 2006. július 28-án az államháztartás hatékony működését elősegítő szervezeti átalakítás jegyében az Országos Mentőszolga-

lat létszámának azonnali hatállyal történő, 10 százalékos csökkentéséről döntött. Az azonnal fellépő ellátási problémák hatására egy héttel később a minisztérium, valamint az egészségbiztosító és a szakmai szervezetek képviselői megegyeztek, hogy október 31-ig új, a biztonságos ellátást garantáló átalakulási menetrendet dolgoznak ki. Az átalakítást koordináló bizottság vezetője, László Imre egy héttel később ismét rációzott a miniszteri bejelentésre. Nyilatkozata szerint a tervezett létszámleépítés nem azonnal fog bekövetkezni, annak ütemét és az érintettek körét szeptember elejéig határozzák meg. Mégis, már augusztus második hetében bejelentésre került, hogy első lépésben, október 1-jétől 150-200 fővel csökkentik az OMSZ létszámát. Ezt követően László Imre elismerte, hogy egyelőre nem tudja megmondani, hány ember válik feleslegessé az átszervezésekkel. Elmondása szerint „lehet, hogy a csökkentés 10,2 százalékos lesz, de lehet akár 5,7 százalékos is”.¹⁹

További, súlyos megszorítást jelent az egészségügy számára az a kormányrendelet, amely július 1-jével átalakította a kórházak finanszírozási rendszerét. A módosítás értelmében az Országos Egészségbiztosítási Pénztár csupán a tavalyi keretösszeg 95 százalékáig téríti meg a kórházak által végzett szolgáltatásokat (így mintegy 30-40 milliárd forintot tart vissza). Több kórház válaszában műtétek elhalasztását helyezte kilátásba. A gyakorlatban pedig szeptemberre szinte minden kórházban és minden szakmai területen egyre hosszabb várólisták alakultak ki. Ez mindenütt rontja az ellátás színvonalát, de különösen drámai következményei vannak az onkológiai és a kardiológiai ellátásokban.

Nagy botrányt okozott a színlelt szerződések ügye is. 2006. június 30-án ugyanis megszűnt a rendes munkaviszonyuk mellett vállalkozási szerződéssel is foglalkoztatott orvosoknak adott moratórium. A változás szinte minden kórházat érint: az orvosok az ügyeletek közel harmadát vállalkozóként látják el, egyes számítások szerint az egészségügyben dolgozók közel húsz százaléka érintett. A helyzetet tovább nehezíti, hogy elsősorban hiányszakmák képviselői érintettek az ügyben. Ezzel kapcsolatos a traumatológusok, majd a gyermekkorházak ultimátuma is, mely szerint a jövőben csak akkor vállalnak a kötelező túlmunkán felül ügyeletet, ha keresetük jelentős mértékben megemelkedik. A magyar egészségügyi rendszer ugyanis még mindig nem készült fel az Európai Bíróság határozatának végrehajtására, melynek értelmében a túlórákat is a rendes munkaidőben érvényes óradíjjal kell honorálni.

A szeptember 1-én elfogadott, az egészségügy finanszírozásának átalakításáról szóló elképzelések között sok olyan lépés szerepel, amelyek arra irányulnak, hogy a betegek minél nagyobb részt vállaljanak az ellátás költségeiből: magasabb járulék, alternatív biztosítások, vagy az ellátás során közvetlenül fizetendő összeg (vizitdíj, ápolási díj stb.) formájában. A felvetett javaslatok megfelelnek arról, hogy a lakosság már ma is nagy hányadot vállal közvetlenül: 2004-ben, az OECD kimutatása szerint az egészségügyre fordított magánkiadások az összes kiadás 27,5 százalékát tették ki (a közkiadások pedig a polgárok által fizetett adókból és járulékokból adódnak össze), s ezzel európai középmezőnyben vagyunk. Az orvosoknak fizetett hálapénzt a most elfogadott rendelkezések nem fogják bevonni a rendszerbe.

Vizitdíj összesen kilenc EU-tagállamban van, amelyek társadalombiztosítási rendszerüket a nemzeti kockázatközösség gondolatára építik. A svédeknek 13-26 eurót kell fizetnie egy vizit után, a különdíj azonban nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket: az egészségügyi kiadások állami finanszírozásának 90 százalékos aránya nem csökkent számottevően. A németeknél 2004. január 1-je óta negyedévenként 10 euró „praxisdíjat” kell fizetnie a betegeknek, ennek hatására azonban nem csökkent az orvos-látogatások száma, s a bevételek nagy részét elviszi a díjbeszedés bürokratikus rendszere. Ezen példák alapján érthető, hogy a vizitdíj bevezetése Ausztriában és Angliában fel sem merül. Hasonló kifogás a magyar modellel kapcsolatban is indokolt: a vizitdíjtól várt plusz 30 milliárd forintos bevétel egyrészt elenyésző az 1500 milliárd forintos TB-kasszához képest, másrészt könnyen felemésztik a felmerülő adminisztratív költségek.

A hivatalos indoklás szerint a vizitdíjat az orvos-látogatások számának emelkedése miatt kellett bevezetni. Az állami nevelés azonban sérti az egyéni és a piaci szabadság elvét, autoriter szellemiséget tükröz. De a vizitdíjat jelenlegi formájában a szolidaritás elvével sem lehet összeegyeztetni. Egyrészt: a szolidaritáselvű társadalombiztosítás alapja, hogy a mindenki által befizetett egészségügyi járulék a ténylegesen ellátásra szorulóknak és a rendszer fenntartásának költségeit fedezi. Ezzel szemben a vizitdíj és a kórházi ápolási díj az individuális felelősség elvén alapul: csak az orvosi kezelésre szorulókat – akik járulékfizetők is lehetnek – terheli. Szintén a szolidaritás elvéből következik, hogy a tehetősebbek nagyobb

mértékben járulnak hozzá a közkiadásokhoz. Könnyen belátható azonban, hogy a vizitdíj egységes összege arányaiban nagyobb terhet ró az alacsony jövedelműekre (a 200 forintos kedvezmény csak egy nagyon szűk réteget érint).

Alternatív megoldásként kínálkozik a holland példa. A holland orvosoknál ugyanis nem minden látogatás végződik receptírással, a házi orvos gyakran csak jó tanácsokkal látja el betegét. Mivel a magyar lakosság komoly gyógyszerfogyasztó hírében áll, valódi megoldást nem a vizitek számának csökkentése (ennek költségvonzata elhanyagolható), hanem a házi orvosoknál elért „mentálisváltás” hozhatna. Egy átgondolt egészségügyi reform keretében ennek az ösztönző rendszerét kellene a kormánynak megalkotnia.

Az egészségügy reformja egyelőre díjak kivetésében és az ellátók finanszírozásának szakmai szempontokat nélkülöző visszaszorításában merül ki. Olyan alapvető reformlépésekről mint a területi és szakmai struktúraátalakítás, a prevenció előtérbe helyezése, az otthoni ápolás, gondozás feltételeinek megteremtése nem esik szó. A kormányzat emellett sem a szakmai szervezeteket és testületeket, sem a betegszervezeteket, sem a fenntartókat nem vonja be a reformok kidolgozásába, holott demokratikus viszonyok között elképzelhetetlen, hogy az ellátást nyújtó és az ellátást igénybe vevő érintettek ne partnerként tekintsenek a döntéshozók.

VASÚTREFORM?

A „vasútreform” első száz napja újabb példáját adja a kapkodásnak és a valódi egyeztetés hiányának. Az előző kormányzati ciklus vitatott döntései (túl drága autópálya-építés, a MÁV csőd-közeli helyzetének előidézése) ellenére a választásokat követően ismét Kóka János lett az ágazat minisztere, aki kinevezésekor a közlekedés átfogó reformjára tett ígéretet. A kormány megalakulását követő kétnapos balatonőszödi kormányülésen arról döntöttek, hogy a közlekedési reform első lépéseit július elsején jelentik be. Kóka János nem tudta tartani a saját maga által szabott határidőt, csak néhány nappal később ismertette elképzeléseit: decembertől huszonnyolc vasúti szárnyvonalon, összesen 942 km-en szüneteltetik a vasúti közlekedést, felszámolják a vasúti és az autóbusz-közlekedésben meglévő párhuzamosságokat, egységesítik a díj-szabást és a kedvezményrendszert. Később kiderült, hogy a közlekedés ellenére sem születtek átgondolt, végleges döntések. A tárca 6 hét elteltével felülírta korábbi határozatát, s immár 60 vasúti szárnyvonal megszüntetését kezdeményezte, amelyből idén azonban legfeljebb 15 valósulhat meg.

A kormány tervei az öt közlekedési ágazat közül mindössze kettővel, a közúti és a vasúti közlekedéssel foglalkoznak. Ezeken belül is csak a távolsági személyszállítással, tehát a két ágazatnak is csak töredékével. Átfogó közlekedéspolitikai cselekvési terv tehát nem készült. Az ismerttetett kormányzati elképzelések ráadásul mind megszorító intézkedések: a vasúti hálózat tizedének megszüntetése, a vasúti jegyárak drasztikus emelése (egyelőre szeptembertől 8 százalékkal), s a jelenlegi kedvezmények megvonása. Az áremelések és a kedvezmények szűkítésének együttes hatásaként a kedvezményes jegyek ára akár a kétszeresére is emelkedhet, ilyen mértékű áremelés pedig beláthatatlan szociális következményekkel jár. A kíméletlen áremelés esélyét növeli, hogy a fővárosban már volt erre példa. A budapesti MSZP-SZDSZ koalíció – a liberális gazdasági miniszterek egyetértésével – a tanuló és nyugdíjas bérletek árát éppen a duplájára emelte 2002 és 2006 között.

A vasútvonalak megszüntetése gyökeresen ellentétes a kormány vidékpolitikai célkitűzéseivel, hiszen felgyorsítja a hátrányos helyzetű térségek leszakadását. A megszüntetésre ítélt szárnyvonalak többsége magas munkanélküliséggel küszködő kistérségeket érint, a vasút megszüntetése a külvilággal való kapcsolatot és ezzel együtt a fejlődés reményét is elveszi. A felszámolásra ítélt

vonalak mentén lakók számának összeadásával kimutatható: mintegy 650 ezer ember nem tud lakhelyéről valamelyik nagyobb városba eljutni majd köztöptályás, s ezért biztonságos közlekedéssel. Miközben a kormány a vonalak kihasználatlanságára hivatkozik, azt is elismerte, hogy nem készültek hatástanulmányok, így a megtakarításra hivatkozni megalapozatlan.²⁰

A tervek átgondolatlanságát támasztja alá az is, hogy a megszüntetésre kiszemelt 28 vonal között (például Zala megyében) olyanok is vannak, amelyekre a közelmúltban komoly közpénzeket költöttek²¹. Mivel az érintett települések egy része közúton nehezen megközelíthető, autóbusszal csak lassabban és drágábban érhető el, nem állja meg a helyét az a kormányzati érvelés, hogy a kieső MÁV-szerelvényeket Volán-buszokkal olcsóbban lehetne pótolni. Végül egészen más megvilágításba helyezi a vitát, hogy az Európai Unió fontos szerepet szán a környezetbarát vasútnak, így a megszüntetés helyett a vonalak fejlesztése is reális kormányzati cél lehetne.

A szárnyvonalak bezárása nem jelent számottevő megtakarítást az államvasút számára. A minisztériumi számítások szerint így megmarad 6 milliárd forint elenyésző a társaság – jelentős részt a hatalmas menedzsment által felhalmozott – mintegy 350 milliárd forintos adóssága mellett.²²

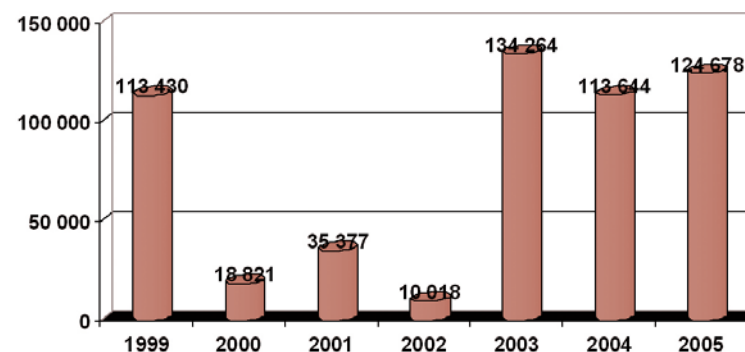
Az eddig ismerttetett intézkedések alapján elmondható, hogy a kormány figyelmen kívül hagyja a tömegközlekedés szociális jelentőségét, hiszen a tervezett intézkedések éppen a leginkább rászorulókat sújtják a legnagyobb mértékben. Mindez annak ellenére történik így, hogy a tömegközlekedés Magyarországon milliók számára a helyváltoztatás egyetlen, igaz folyamatosan szűkülő lehetősége. A jelek szerint a „vasútreform” valójában a megszorító csomag része, ugyanis egyetlen beruházást (még a novemberre ígért ferihegyi vasutat se), felújítási programot, vagy az elhasznált kocsipark cseréjét sem tartalmazza. Németországban vagy Ausztriában szolgáltatási szerződést köt az állam az önkormányzati társulásokkal vagy magántulajdonú vasúttársaságokkal (tehát nem feltétlenül az állami mamuttal), amelyek vállalják a helyi közlekedés megszervezését.

PRIVATIZÁCIÓS ELŐKÉSZÜLETEK

A választásokat követően a régi-új kormánykoalíció pártjainak álláspontja csak részben egyezett a privatizáció kapcsán. A szabaddemokraták szerint bőven van még olyan állami tulajdon, amelyet piaci alapon, magántulajdonban jobban lehetne működtetni. A privatizáció újabb hullámát vetíti elő a Liberális Gazdasági Tanács szeptember 1-jei állásfoglalása is, amely szerint szükséges volna a Volán-társaságok, a Magyar Posta Zrt., a Magyar Villamos Művek és a Szerencsejáték Zrt. magánosítása. A szocialisták ugyanakkor visszafogottabban ítélik meg a kérdést. Az MSZP álláspontja nem változott számottevően a tavaly ősszel elfogadott törvénymódosítás óta, melynek értelmében az Magyar Villamos Műveket és a paksi atomerőművet nemzeti vállalként meg kell tartani.

Ehhez képest a Brüsszelnek megküldött konvergencia program sokkal inkább a liberálisok privatizációs nézeteit tükrözi. A kormány a következő években ugyan nem számol az államadósság törlesztésére fordítható privatizációs bevételekkel – áll a dokumentumban –, mégis folytatni kívánja a még állami kézben lévő vállalatok magánosítását. A megszellőztetett tervek között szerepel a MÁV Cargo Zrt. és a Malév Zrt. eladása, a Mol Zrt.-ben és az FHB Zrt.-ben még meglévő állami részesedés értékesítése. Jelenleg is árulják a Hollóházi Porcelángyár Rt., a Tisza Cipő Rt., valamint a Fertő-tavi Nádgazdaság Rt. Ugyanakkor a privatizáció felgyorsítása nem újdonság, már az előző ciklusban is fontos törekvés volt. Az ÁPV Rt. bevétele 2005-ben meghaladta a 120 milliárd forintot, s így lényegesen magasabb volt a 2002 előttinél.

Privatizációs bevételek (millió Ft)

forrás: ÁPV ZRT.

A kormány privatizációból származó bevételét ebben a ciklusban nagyban növelheti a közhivatalok belvárosi épületeinek az első száz napban bejelentett értékesítése. Ez utóbbi a kormány számításai szerint akár 200 milliárd forintos egyszeri bevételt jelenthet. A költöztetéssel kialakítandó új kormányzati negyed ötletén, valamint a jelenleg használt ingatlanok eladási szándékán kívül egyelőre semmi sem ismert. Se a helyszín, se a beruházás formája (közbeszerzés vagy PPP-projekt) nem ismert, tehát egy teljesen előkészítetlen kezdeményezéssel van dolgunk. Márpedig a tervezéshez, engedélyeztetéshez és az építkezéshez szükséges időt figyelembe véve, legkorábban négy év múlva válik lehetővé az államigazgatás (részeleges) költöztetése.

Ha egy köztulajdonú gazdasági társaság a piacon monopolhelyzetben van, magánosítása elsősorban rövid távú költségvetési célokat szolgál. Jellemző, hogy Nyugat-Európában nem merül fel se a vasúttársaságok, se a szerencsejáték privatizációja. Azt az ideológiai tételt, miszerint az állam „rossz gazda” számos itteni példa cáfolja (pl. francia, osztrák és német vasúttársaság).

Különösen megfontolandó döntés az állam ingatlanvagyonának elárverezése. A nagymennyiségű ingatlan közös piacra vitele miatt a kínálat könnyen telítődhet, s ez dömping árakhoz vezethet. Ráadásul a belvárosi ingatlanok értékét növelő tényező, hogy a kormányzati negyedben állnak, ami a tömeges kiárusítás és az ismertetett elképzelések miatt szintén elillanhat. Bár van külföldi példa egy-egy nagy értékű állami ingatlan eladására és visszabérlésére is, ezek sose a teljes vagyonra vonatkoznak, s mindig heves viták kísérik. Különösen felelőtlen lenne, ha a koalíció csupán azért akarná magánosítani az utolsó állami társaságokat és ingatlanokat, hogy az egyszeri bevételt ismét felélje, mint azt 2005-ben tette a Ferihegyi rep-tér esetében.

KÜLPOLITIKAI TAPASZTALATSZERZÉS

Gyurcsány Ferenc – ellentétben elődjével – megválasztása óta aktív külpolitikai szerepre törekszik, ezért politikailag gyenge külügyminisztereket választ maga mellé. Göncz Kinga, korábbi esélyegyenlőségi miniszter kinevezése még így is meglepetést okozott, mivel saját bevallása szerint sincs „diplomáciai múltja”, azaz tapasztalata.²³

A tapasztalathiány pótlására az elmúlt száz nap számos lehetőséget kínált. Nagyobb gond, hogy a Gyurcsány-kormány külügyi irányvonala nem egyértelmű, nincs külpolitikai stratégiája. Somogyi Ferenc előző külügyminisztert ebben a helyzetben diplomáciai rutinja segítette, Göncz Kinga egyelőre azonban – édesapjának köszönhetően – csak a diplomáciai körökben jól csengő nevében bízhat. A stratégiaalkotás szükségességét a kormányfő is elismerte, s elrendelte annak mielőbbi elkészítését. Tisztázni kellene a nagyhatalmakhoz, a szomszédos államokhoz, a Balkánhoz fűződő viszonyunkat, illetve az Európai Unió belüli magyar prioritásokat, hogy világos legyen, mi a „magyar érdek”, hogyan tudnánk aktívabb diplomáciai szerepet játszani, ki a hosszú távú szövetségesünk, s kik lehetnek ad hoc partnerek egy-egy ügyben. Ismeretes, hogy az első száz nap során – egy német-orosz csereüzlet következményeként – az orosz állami Gazprom jelentős részesedést szerzett a magyar energiapiacra. Ez a magyar-orosz viszonyban például egészen új stratégiai helyzetet teremt, s a külpolitikai irányvonalra is kihatással kell lennie. Sőt, egy korábban elfogadott stratégia esetén lehet, hogy a magyar kormány nem szemlélte volna tétlenül az eseményeket.

A világos prioritások és a stratégia hiánya könnyen veszélyessé válhat, amit a szlovák kormányalakítás körüli bizonytalan fellépés jól mutat. A koncepció nélküli kormányfő és a tapasztalatlan külügyminiszter jobb híján hosszú ideig a konfliktuskerülést választották az új, nacionalista-populista szlovák kabinettel szemben. Sőt, Göncz Kinga „nevelő szándékú” gesztusokat is tett. Az újonnan beiktatott szlovák külügyminiszter fogadásával nemzetközileg legitímálta vitatott kormányát: ekkor csendesedett el az Európai Parlamentben szerveződő tiltakozás. Pozsony mégsem viszonzta a miniszter jóindulatát. Hiába írt Göncz később levelet kollegájának, amelyben az új kormány elhatárolódását kérte a magyarellenes megnyilvánulásoktól, válaszra se méltatták. A diplomáciai nézeteltérés belpolitikai jelentősége is megnőtt, amikor mindkét

II. ÉRTÉKELÉS

országban megszorodtak az idegengyűlölő megnyilvánulások. Úgy tűnik Göncz levonta az első hetek tapasztalatait, s ezért augusztus második felében hangnemet váltott. Romániai látogatásán például a régóta halasztott kisebbségi törvény elfogadását követelte az uniós belépésig, jöllehet a bővítés tavalyi ratifikálása miatt szavainak már nincs komolyabb súlya. Kérdés, hogy a hangnemváltás mennyire bizonyul majd tartósnak, s eredményesnek.

A határon túli magyarokhoz fűződő kapcsolatban szintén érezhető a koncepcióhiányt. Bár a szocialista-liberális kormány eddigi regnálása során egy alkalommal sem hívta össze a Magyar Állandó Értekezletet (MÁÉRT) – amely 2002-ig a magyar-magyar párbeszéd sikeres fóruma volt –, végső felszámolását mostanáig halogatta. A miniszterelnök végül egy augusztus 20. alkalmából adott interjújában leszögezte, a jövőben végleg lemond a MÁÉRT-ről, mert az megosztotta a magyarokat.²⁴ Kijelentésének ellentmond, hogy 2002-ig a szocialista és a szabaddemokrata politikusok (köztük Kovács László) is részt vettek az értekezleten. A MÁÉRT helyett Gyurcsány Ferenc formális keretek nélküli „konzultációs fórumok”, határ menti együttműködések kialakítását szorgalmazta, amelyek értelemszerűen nem rendelkezének döntési hatáskörrel. Az Országgyűlés szocialista elnöke ugyanakkor fontosnak tartja, hogy elinduljon az érdemi közeledés a nemzetpolitikában a magyarországi pártok és a határon túli nemzetrészek képviselői között. Szili Katalin hangsúlyozta: a Kárpát-medencei Magyar Képviselők Fórumára nem a Magyar Állandó Értekezlet helyett, hanem azt kiegészítően van szükség, vagyis hitet tett a MÁÉRT mellett, ami arra utal, hogy ebben a kérdésben sincs kialakult álláspontja a koalíciónak.²⁵

Szakmailag tapasztalatlan külügyminiszter kinevezése nem szokás más országokban, politikailag gyenge fődiplomataakra viszont több helyütt is van példa: Tony Blair előszeretettel személyesíti meg egymaga az angol diplomáciát, Silvio Berlusconi pedig saját magát tette külügyminiszterré. Az európai országok közül egyedül Németországban íratlan szabály, hogy a koalíciós kormányban a külügyminiszter (gyakran alkancellár) a kisebbik koalíciós párt képviselője. Kormányváltások során természetes jelenség, hogy időt vesz igénybe, amíg az új kabinet pontosítja a választások előtt vázolt külpolitikai álláspontját, Gyurcsány Ferencnek azonban már két nyugodt, a jelenlegi feltételek (NATO- és EU-tagság) mellett folyó év állt volna rendelkezésére a stratégiaalkotáshoz. Jó jel, hogy a tovább nem halasztható koncepció részleteiről a kormányalakítás körüli hetekben vita indult a politikai nyilvánosságban.

Az előző szocialista-szabaddemokrata kormány fegyelmezetlen és felelőtlen költségvetési politikája miatt 2006 nyarára Magyarországon államháztartási szükségállapot alakult ki. A hivatalában megerősített koalíció ezért lépéskényszerbe került. Azonnali kiadáscsökkentő és bevételnövelő lépéseket kellett tennie, azaz megszorító csomagot kellett elfogadnia ahhoz, hogy negyedik, 2006. szeptemberében benyújtott konvergencia programját végre elfogadják Brüsszelben. Ellenkező esetben a kormány végleg elvesztette volna hitelességét az uniós és a belpolitikai szereplők előtt és a hétéves európai költségvetési kerettervben megszavazott Kohéziós Alap (az európai fejlesztési pénzek mintegy harmada) lehívását is veszélyeztette volna. Kormányváltás helyett ezért programváltás történt.

1. Felelősségtabu

A megszorító csomaghoz azonban csak több lépésben jutott el a kormány. A „csepegtetés” azért vált szükségessé, mert a koalíció nem akarta előző ciklusának rossz gyakorlatát nyilvánosan kiértékelni, s költségvetési hiányáért a politikai felelősséget vállalni. A realitásokkal való szembenézés hiánya tükröződött az euró-bevezetés időpontja körüli többszólamúságban is: a 2010-es magyar euró álmának feladása csak több hónapos üzengetés után vált egyértelművé.

Alapvetően négy plusz egy okból kellett volna a koalíciónak felelősséget vállalnia az elmúlt évekért: a közalkalmazotti béremelés és a 13. havi nyugdíj hibás politikai megvalósítása, a társadalombiztosítás halogatott reformja, az indokolatlanul drága autópálya-építések és beruházások, valamint a privatizációs bevételek jelentős részének „felélése” miatt. A „plusz egy” ok a túlköltekezés valóságos mértékének letagadása, a költségvetési hiány adatainak hamisítása. Bár mind a közalkalmazottak alapbérének átlagosan 50 százalékos emelése, mind a nyugdíjemelés szándéka szociálisan indokolt volt, nélkülözötte a növekedéspárti gazdaságpolitikai programot és a politikai, azaz komplex felelősséget. Hiller István, az MSZP-elnöke nemrég elismerte, hogy hiba volt „mi-

nőségi követelmények”, például a „kötelező óraszámemelés” nélküli megvalósítás.²⁶ Ezt a most eltelt 100 napban kellett a koalíciónak pótolnia.

A túlköltekezés másik oka a társadalombiztosítás volt, melynek rendszerét ez a kormány sem merte megreformálni. Az Állami Számvevőszék sokszoros figyelemztetése szerint a központi költségvetés hiányáért elsősorban a TB-alapok foltozása felelős. A politikai kockázatoktól való félelem és a hiányzó elképzelések miatt mégse nyúltak hozzá a társadalombiztosítás ellentmondásokkal terhelt rendszeréhez. Az autópálya-építések körüli botrányok tisztázásával is adós maradt a kormány ahhoz, hogy valóban hiteles, „új reformkort” hirdethessen. A Versenyhivatal eljárása és oknyomozó újságírók tényfeltárása is alátámasztja, hogy a magyar autópályák túl drágán épültek, az öt legnagyobb kivitelező egymással titkos megállapodásokat kötött – ami a korrupció gyanúját is felveti –, s ezzel akár több százmilliárdos veszteséget is okozhatott az államnak.²⁷ A politikai nyilvánosságban elterjedt vélekedés, hogy Medgyessy Péter is az autópálya-építők érdekarcába való beavatkozása miatt vesztette el pozícióját.

A költségvetési adatok hamisítása, a költségvetést terhelő egyes tételek elhallgatása, átkönyvelése, illetve 2006 elején az adatok titokban tartása – mégpedig bevallottan azért, hogy a választópolgárok ne legyenek tisztában a koalíció felelőtlen gazdálkodásának következményeivel – antidemokratikus és összeegyeztethetetlen az állami vezetők közjogi felelősségével. Itt tehát nem a kampányígéret megsejtéséről van szó, hanem egy felesküdt miniszter kötelességéről.

Az államháztartás drámai helyzete és a politikai felelősség kérdése – a kormány félretájékoztatása mellett – azért sem vált a választások fő témájává, mert az ellenzék elsősorban a szociális programjával volt elfoglalva, s a tátongó hiányra túl későn hívta fel a figyelmet. Az áprilisi felfokozott hangulatban a választópolgárokban már nem tudatosult a veszély nagysága. Miután a korábbi ellenzék ismét ellenzékbe került, nem maradt eszköze a felelősség tisztázására, hiába kezdeményezte az elszámoltatást. Sőt, az Európai Bizottság is okolható a válság késői felismeréséért. Amikor decemberben figyelemfelkeltő, érdemi kritika nélkül utasította el a harmadik magyar konvergencia programtervet, illetve 2006. szeptemberéig adott határidőt kijavítására, megkímélte a kormányt egy kényes választási kampánytémától. Az unió tehát kudarcot vallott ellenőrző feladata teljesítésekor.

A felelősségtabu áttörését jelentheti, ha valósággá válik a autópálya-építési paradigmát felváltó autóút-építési paradigma, amelyet a közelmúltban több fórumon megszelleztettek. A jelenlegi költségvetési válság egyik előidézője és a súlyos megszorítások egyik oka ugyanis éppen a túl drágán erőltetett autópálya-építés. Az autóutak funkcionálisan ténylegesen helyettesíthetik az autópályákat, miközben építésük költsége az utóbbinak töredéke. Ha a kormány valóban visszalép az autópálya-építés erőltetésétől, ismét bizonyítékát adja annak, hogy a költségvetést súlyosan megterhelő döntéseit szakmai háttér-tanulmányok nélkül, presztízs- és esetleg a pénzek rugalmas kezelésének szándékával hozza meg.

2. Konceptióhiány és reformbuzgalom

A programváltás hitelességének hiánya mellett további nehézség is adódott: a kormány sokáig nem tudta, mit akar tenni. Ezt tükrözte a kormányalakítás lassúsága és az első hetekben többször módosított intézkedések. Miután a választási programot gyorsan félretették, a kormányfő ötpárti egyeztetést kezdeményezett néhány kétharmados törvény felülvizsgálata miatt. Néhány héttel később fogadták el a kormányprogramot, amely az ötpárti konszenzus hiánya ellenére is ragaszkodott a regionalizációhoz. A kormányprogram elfogadása és a kormány megválasztása után közvetlenül Gyurcsány Ferenc bejelentette az „Új Egyensúly” névre keresztelt megszorító csomagot. Az adónövelésről, az ártámogatások megszüntetéséről, valamint a kormányzati struktúra átalakításáról szóló program egészült ki a nyár folyamán a Magyar Köztársaság konvergencia programjává, miután címszavakban, érdemi elemek megjelölése nélkül hozzáfűzték néhány nagy társadalmi elosztórendszer (egészségügy, oktatás) reformjának ígérletét.

Érdekes, hogy a nehezen kibontakozó megszorító koncepció mellett több területen egyenesen túlbuzgó reformerség érvényesült. A vasútert felelős gazdasági miniszter kezdeményezésére – előzetes hatásvizsgálat nélkül – számos vasúti szárnyvonal bezárását tervezik, még idén privatizálják a MÁV egyetlen nyereséges, teherszállító üzemágát, átalakul a menetjegy kedvezményrendszere, s emelkedik a tömegközlekedési tarifa. Ennél csak az egészségügyi miniszter buzgalma volt szerteágazóbb: 100 nap alatt belevágott a mentőszolgálatok példanélküli leépítésébe és átszervezésébe, némi hezitálás után elfogadtatta a vizitdíj és a kórhá-

zi ágydíj rendszerét, levezényelte a „színlelt szerződések” betiltását az egészségügyben, kilátásba helyezte a kórházi struktúra átfogó átalakítását, eltörölte a kötelező kamarai tagságot, bevezette az átmenet nélküli gyógyszerpiaci privatizációt, valamint ígéretet tett a társadalombiztosítás köréből jövőre kikerülő szolgáltatások százazrek életét befolyásoló definiálására. A reformbuzgalom jegyében a nyugdíjrendszert, valamint a szociális ellátó rendszert érintő – az önkormányzati választásig szintén homályban maradó – változtatásokra is történnek utalások.

3. A megszorító csomag

(a) Társadalmi következmények

A Fehér könyv is felhívta a figyelmet a magyar társadalom néhány súlyos problémájára, például a népesség csökkenésére és öregedésére, a lakosság kirívóan rossz egészségi állapotára, a munkaerő-piaci aktivitás alacsony szintjére, az aktívakra háruló terhek nagyságára, a gazdasági növekedés ellenére stagnáló foglalkoztatásra, a növekvő munkanélküliségre, a másfél millió embert érintő szegénységre, az Európai Unió többi országához képest nagyon alacsony keresetekre, a felnőttoktatásban, képzésben, az élethosszig tartó tanulásban részt vevők alacsony arányára.

A megszorító csomagban és a konvergencia programban sajnálatos módon nem lelhető fel olyan intézkedések, amelyek a társadalmi feszültségeket, társadalmi egyenlőtlenségeket, igazságtalanságokat enyhítenék, a magyar társadalmat kedvezőbb helyzetbe hoznák a nemzetközi és a globális versenyben. Sőt, az eddig megismert intézkedések tovább rontják a társadalom és a gazdaság helyzetét. A gazdasági elemzők által prognosztizált folyamatok – lassuló gazdasági növekedés, stagnáló-csökkenő foglalkoztatás, a még inkább emelkedő munkanélküliség, emelkedő infláció, csökkenő reálkeresetek és csökkenő reáljövedelmek – összességében tovább növelik az aktívakra háruló terheket és tovább szegényítik a lakosságot. Ez azt jelenti, hogy a kormány a másfél milliós rendkívül elszegényedett réteggel és a középosztály lecsúszásával fizetteti meg saját gazdaságpolitikája árát.

Az élelmiszerek, tisztítószeresek, tisztálkodási szerek, gyógyászati segédeszközök, fogászati anyagok, szolgáltatások áfa-kulcsának megemlése, a járulék-

emelések, a háztartási energia árának emelése, az egészségügyben különböző jogcímenek fizetendő díjak, a felsőoktatási tandíj, a közlekedési támogatások megvonása, a lakásépítéshez, a felnőttképzéshez, a számítógép-vásárláshoz kapcsolódó adókedvezmények eltörlése éppen az alacsonyabb jövedelmű és/vagy rossz egészségi állapota miatt nehezebb helyzetben levő, kiszolgáltatottabb társadalmi rétegeket érinti leginkább hátrányosan. Az infláció köztudottan nagyobb mértékben sújtja az alacsonyabb jövedelműeket és a nyugdíjasokat, mert ők jövedelmük nagyobb hányadát költik a létfenntartáshoz feltétlenül szükséges tételekre (élelmiszer, lakhatás), így életszínvonaluk jelentősebb visszaesésére kell számítani.

Az életszínvonal-csökkenésben közvetlenül megnyilvánuló negatív hatásuk mellett a megszorítások a súlyos társadalmi deficitek ledolgozását, az európai átlaghoz közelítés lehetőségét is a távolabbi jövőbe tolják. Társadalmi értelemben tehát mindenképpen divergenciáról beszélhetünk konvergencia helyett, hiszen míg Európában lassan csökkenő munkanélküliséget és emelkedő foglalkoztatást látunk, a magyar munkaerőpiacon ezzel ellentétes tendenciára kell számítanunk. A reáljövedelmek lassú, kiszámítható emelkedése helyett a magyar lakosság reáljövedelme hektikus ugrálások után a következő években csökkenni fog, a lakosság jelentős hányada – különösen a gyermekes családok és a törekeny munkaerő-piaci helyzetű csoportok – a szegénység felé sodródik. Az egyébként is kismértékű társadalmi mobilitás tovább gyengül, a tanulás, felsőoktatás költségeinek emelkedése az alacsonyabb jövedelmű, különösen a több gyermeket nevelő családok gyermekeinek jelentős hányadát zárja el a diplomától. A tanulás terén mindenképpen csorbul az esélyegyenlőség a költségek emelkedése miatt.

Az egészségügyi reform pedig úgy tűnik egyáltalán nincs tekintettel a magyar lakosság kirívóan rossz egészségi állapotára és halandósági viszonyaira. Egyetlen olyan elemzés, hatástanulmány sem látott napvilágot a jelenlegi reformbuzgalom időszakában, amelyek komolyabb formában utaltak volna a prevenció előtérbe helyezésére, az otthoni ápolás, gondozás feltételeinek megteremtésére, az egészségi állapot mutatóira, programokhoz, illetve határidőkhöz kötve kitérték volna e mutatók javítását. Az intézkedések ezzel szemben hátráltatják, hogy a betegek időben orvoshoz forduljanak, vagy ha orvoshoz fordultak, időben jussanak megfelelő ellátáshoz, és így elkerüljék a súlyosabb állapotok, szövődmények kialakulását.

(b) Gazdasági kockázatok

Makroszinten a megszorító csomag és a konvergencia program nagy veszélye egy, a gazdasági növekedést tartósan fékező, negatív spirál előidézése. A vállalkozások és a magánemberek terhei úgy növekednek, hogy közben bevételük és jövedelmük a növekvő közterhek miatt csökken. Mindez a kormány-pártok által ideológiai síkon képviselt szabadpiaci gondolatával élesen ellentétes. A liberális logika szerint az egyénnek saját magáért kell felelőssé válnia, cserébe az állam csökkenti a közterheit. Jelenleg ennek viszont épp az ellentéte zajlik: a kormány növeli a terheket, s mégis az egyén felelőségének erősítését várja el. A megszorítás és a közteher-növelés párhuzamos alkalmazása radikálisan korlátozza a vállalkozások beruházási lehetőségeit, azaz a nemzetgazdaság teljesítményét is (a GDP növekedés prognózisát a konvergencia program megfelezte, 2,7 százalékra). A csökkenő teljesítmény folytán csökkenni fog az állami adóbevétel (illetve nem teljesül a várt növekedés), amely ismét az adóteher növelésére kényszerítheti a kormányt.

A megszorítás gazdasági kockázatát tovább erősíti, hogy a kormány végleg elveszítheti szavahihetőségét, amely a választási előtti programmal ellentétes választás utáni valóság, és konkrétan az első Gyurcsány-kormány nagy publicitásnak örvendő 100 lépés programjának meghatározó részét képező 2005-ös adócsökkentési törvény jogbizonytalanság határait súroló visszavonásával már így is tartós csorbát szenvedett. A benyújtott konvergencia programnak számos bizonytalan részlete van, amely újabb kockázat lehet: nem fejt ki részletesen a tervezett reformok lépéseit és céljait, nagy valószínűséggel alábecsüli az infláció növekedését, s meglehetősen optimistán ítéli meg a foglalkoztatás és a munkanélküliség alakulását, valamint a reáljövedelem csökkenését. Nem számol olyan – minden pénzügyi tervben alapvető – kockázatokkal, mint egyes elvárt bevételek kimaradása, így az Alkotmánybíróság előtt megtámadott adóemelésekkel kapcsolatos beadványok esetleges helybenhagyása, vagy az iparüzési adónak az uniós bírák által történő eltörlésének lehetőségével sem.

Bár abban a programot vizsgáló elemzők véleménye megegyezik, hogy a tervezetet az Európai Unió megfelelő fórumai valószínűleg elfogadják, sokan mégis kételkednek, hogy valóban meghozza-e a várt eredményeket. Egyrészt nem valószínű, hogy a beígért két év alatt sikerül végrehajtani a fordulatot, másrészt va-

lószerűsíthető, hogy a brüsszeli jóváhagyást követően, illetve a 2009-es és 2010-es választások előkészületei során csökkenni fog a kormány elszántsága. Ezért is sajnálatos, hogy a koalíció lemondott egy tartható euró-bevezetési céldátumról, amely a reformintézkedések melletti kitartás biztosítója lehetne. A nem kelően kibontott reformigéretnek fenntarthatósága így bizonytalanná válik.

(c) Hibás kommunikáció

Az elmúlt 100 nap során visszatérő téma volt kormányzati körökben a csomag „rossz kommunikációja”. Ezen technikai malőröket, a sorozatos szivárogtatást, s néhány rossz megfogalmazást értettek. A megszorító csomag kommunikációjának hiányossága azonban ennél sokkal alapvetőbb. Súlyos hiba, hogy a csomag prezentációja során a kormány nem jelölte meg sem a csökkenő életszínvonal okait, sem annak értelmét, időtávját és hosszú távú céljait. A kormánynak nincs válasza arra, hogy miért kell a társadalomnak elfogadnia a most következő nehezebb éveket: az euró bevezetése nem lehet életcél az emberek számára, a nyugat-európai életszínvonal megteremtése pedig a megszorítási hullámok miatt nemcsak hogy nem hiteles, hanem egyenesen egyre távolabb toódik.

Az okok megjelölése azért vált nehézkessé, mert a kormány nem vállalta a politikai felelőséget az államháztartás nehéz helyzetéért. Márpedig annak bizonyítása, hogy az elmúlt négy évért egy újraválasztott koalíció nem felelős, még fejlett kommunikációs apparátussal is lehetetlen. Egy ilyen átfogó megszorító csomag bevezetésekor ugyanis mindenképpen választ kell adni a „miért” kérdésre, az Orbán-kormány emlegetése vagy a rendszerváltozás óta eltelt teljes időszak vádolása azonban a többség számára nem hiteles koncepció. A „tisztá lappal” indulás elmulasztása a megszorítások társadalmi elfogadását is akadályozhatja. A Bokros-csomag idején a kormány még az előző négy évben kormányzó jobboldalra tudta hárítani a felelőséget, a közvetlen előzmények miatt sokkal hitelesebben, mégis komoly elégedetlenséget és ellenállást generált.

A megszorító csomag céljainak felvázolásához hiteles társadalomfilozófiára és államkonceptióra volna szüksége a kormánynak, ennek ismertetésével azonban mindeddig adós maradt. Az alapok tisztázása nélkül viszont az állam szerepe, hatásköre, felelősége és közszolgáltatásainak köre sem szabályozha-

tó. Evvel magyarázható, hogy a megszorító csomag csak leegyszerűsített, üzleti jellegű álgazdálkodási megfontolásokból áll. Nem tűz ki mennyiségi és minőségi eredmény- és hatásindikátorokat, ami a megvalósítás ellenőrzését és értékelését akadályozza. A konvergencia programban ugyan szerepelnek dátumok, inflációs és hiányprognózisok, a valós intézkedések ismertetése nélkül ezek hitelessége azonban megkérdőjelezhető. Nem veszi továbbá figyelembe a csomag a komplex társadalmi következményeket, s a különböző ágazatokban hirtelen elindított változások egyáltalán nincsenek egymásra tekintettel, így szinergikus hatások nem érvényesülhetnek, az egymással ellentétes hatások pedig értelemszerűen kioltják egymást. Erre szolgál példával a tandíj, a felsőoktatási normaemelés és a növekvő energiaszámlák háromszöge, vagy a közsférában a közszolgáltatások feladatkatalógusának felülvizsgálata nélkül megkezdett elbocsátások és a foglalkoztatás szinten tartásának nehezítése a vállalkozói terhek növelésével.

A kormány társadalomfilozófiájának hiánya a generális megszorításokon is érzékelhető. Alapvető hiba, hogy az adóterhek emelésekor a kormány nem preferál semmilyen társadalmi réteget, vagy gazdasági szereplőt, hanem inkább a szükségesnek tartott pluszbevételek egyenletes elosztására törekszik. A helyzet (ellentétes előjellel) hasonló, mint a Medgyessy-kormány időszakában: akkor kiadásnövelő, most kiadáscsökkentő döntések születtek, átgondolt, növekedéspárti gazdaságpolitika nélkül. A gazdasági növekedés az államháztartás számára pedig gyorsan megtérülő bevételeket hozhatna.

(d) Legitimációs deficit

Bár jól szervezett kampányának köszönhetően a 2006-os választásokat meggyőzően nyerte meg a kormányoldal, a választásokat követően azonnal végrehajtott megszorításokra nem kapott felhatalmazást. Jogi értelemben vett legitimitása ugyan megkérdőjelezhetetlen, politikai értelemben ez azonban kétséges. Figyelmeztető jel a kormány nagy arányú népszerűségvesztése, igaz, ez drámainak egyelőre nem nevezhető. Az önkormányzati választások e téren változást hozhatnak. A politikai legitimitás-deficittel azonban a kormány is tisztában van, s ez komoly belső feszültséget okoz a koalícióban és a szocialista párton belül is. Feltehetőleg a koncepciótlanság mellett ez a másik oka az állandóan változó döntéseknek.

Érezve a demokratikus felhatalmazás hiányát a társadalom-megváltó ideológiák régi eszközehez, a jövő általi legitimitáshoz fordult a kormány. A strukturális- és kohéziós alapok bővös 8000 milliárd forintjának emlegetése azonban túlzott illúziókat kelt a társadalomban, ezért igen káros. Az európai fejlesztési támogatások lehívásához ugyanis mindenekelőtt nyertes pályázatok sokaságára, komoly önrészre, s előfinanszírozási képességre van szükség, ami a kormányzati, önkormányzati, üzleti és magánszereplők anyagi helyzete miatt nagyon korlátozott. Sőt, a nyolcmilliárdos összeg se felel meg a valóságnak. A hét évre szóló uniós források maximuma 22,6 milliárd euró (270 forintos árfolyamon ez mintegy 6100 milliárd forint), a sokat emlegetett végösszeg csak a kb. 15 százalék nemzeti finanszírozással együtt igaz. Egy másik limit értelmében az uniós támogatás összege 2007 és 2013 között nem haladhatja meg a magyar GDP 3,54 százalékát, amiből le kell vonni a magyar hozzájárulást (a hazai GDP 1,045 százaléka), illetve a számottevő adminisztratív költségeket. Így jó esetben legfeljebb a GDP 2 százalékára tehető pluszforrással számolhatunk. Az igazi kérdés viszont, hogy hogyan teremti elő a nemzetgazdaság a maradék 98 százalékot.

4. Központosítás

A kormányzati struktúra átalakításának szükségszerűségéről politikai és szakmai közmegegyezés volt már a választások előtt is. A második Gyurcsány-kormány reformlépései azonban példanélküli központosításhoz vezettek a közigazgatásban. A kormányzati önértelmezés szerint csupán a jelenleg széttagolt struktúra hatékonyságnöveléséről van szó, amely a szükséges reformok (és természetesen a megszorítások) levezényléséhez elengedhetetlen. Vitathatatlannak, az átalakítások növelhetik a hatékonyságot, hiszen számtalan párhuzamos és értelmetlen pozíció és hivatal szűnt meg. De a kormány semmilyen számítással nem tudta ezt még alátámasztani.

Az augusztus 20-ai tűzijáték azonban bizonyította: az átszervezések és a centralizáció ellenére se jöttek létre működőképes (ez esetben biztonsági) rendszerek. Hiába folytatott vizsgálatot és talált felelősöket a kancelláriaminiszter által vezetett bizottság (elzárkózva a politikai, azaz komplex felelősség gondolatától), a katasztrófa oka nem elsősorban emberi mulasztás, hanem politikai és irányítási kompetenciahiány volt.

A központosítás indokolatlan méreteket öltött, már-már a felvilágosult abszolutizmus reformdiktatúrájának viszonyaira emlékeztet. Gyurcsány Ferenc központosító törekvései nem új keletűek. Már az előző ciklusban is több lépéssel jelezte elszántságát. Előbb a PSZÁF elnökének eltávolítása, s a kormánytól való függetlenségének felszámolása, majd a Magyar Nemzeti Bank Monetáris Tanácsának a kormány által delegált tagokkal való bővítése említhető. Ez utóbbi már bizonyította hasznosságát: július folyamán az új tagok megakadályozták, illetve később csak az indokoltnál alacsonyabb mértékben hagyták jóvá a jegybanki kamatemelést (amely megnyugtathatta volna a piacokat és a forintárfolyamot), ezzel komoly kiadásoktól kímélve meg az államháztartást. Ugyanakkor komoly károkat okoztak az importálóknak és a külföldre utazóknak.

A központosítás fontos mozzanata, hogy a reformok szempontjából fontos kulcspozícióba került személyek mindegyike a kormányfő bizalmasa (Bajnai Gordon, Draskovics Tibor, Szetey Gábor, Szilvássy György), vagy legalábbis a kormányzati filozófia elkötelezettje (új közigazgatási menedzser-elit). A szociológiai szempontok mellett azonban a központosítás intézményi oldala is igen látványos:

- Mindenekelőtt a miniszterelnök által kinevezett három kormánybiztos hivatalát kell kiemelni (az európai strukturális- és kohéziós alapokkal foglalkozó Nemzeti Fejlesztési Ügynökséget, az Államreform Bizottságot és a Kormányzati Szolgáltató Központot). Ezek a szervezetek nem állnak parlamenti ellenőrzés alatt, s kizárólag a kormányfőnek felelősek, jóllehet nagy jelentőségű, a lakosság és a piaci szféra életét alapvetően befolyásoló döntések kialakításában vesznek részt.
- A minisztériumokkal szemben rendkívül megerősödött a Miniszterelnöki Hivatal (MeH), lényegében kiüresedtek a szaktárcák: a kormányzati reformprogram részleteinek kifejtése a legfontosabb feladatuk, hatásköreiket és kommunikációjukat központosították. Hangsúlyozni kell, hogy kancellári kormányzásnak nem ez az egyetlen módja: 1998 és 2002 között a tükör-referatúrák láttak el – központosítás nélkül – hasonló feladatokat. Ez utóbbi nem üresítette ki a szaktárcák funkcióját, hanem csak a német kancellárok irányítási hatáskörét (Richtlinienkompetenz) honosította meg.
- Szintén a MeH közvetlen irányítása alá került a Központi Statisztikai Hivatal (amely korábban szakmai függetlenséget élvezett), s a polgári

titkosszolgálatokat is mostantól közvetlenül a kancelláriaminiszter irányítja.

- A közigazgatási államtitkári pozíció megszüntetésével lényegében felszámolták a közigazgatás függetlenségét, s a teljes minisztériumi apparátust politikai irányítás alá vonták.
- A külpolitika irányításában is megerősödött a miniszterelnök és a MeH szerepe: a határon túli magyarok ügyét és a Külügyminisztérium koncepcióalkotását is itt felügyelik.
- Az egyetemekben sem bízik a kormány: a gazdasági tanácsok létrehozásával már nem először kívánja ellenőrzése alá vonni azokat. Ugyanakkor ezt a szándékát a köztársasági elnök is az egyetemi autonómia megsértésének minősítette.
- A Magyar Tudományos Akadémia elleni éles kirohanások szintén az autonómia korlátozásának tervére utalnak.
- Az orvosi kamarai és a gyógyszerészeti kamarai kötelező tagság eltörlése a köztisztviselők háttérbeszorításának jeleit mutatják.
- Végül a kulturális intézethálózat sokadik megbolygatása említendő, amely előreláthatólag számos intézmény összevonásával fog jární.

Az intézkedések nyomán számottevően csökkent a kormánytól független hivatalok száma, jóllehet a hatalommegosztás minden demokratikus berendezkedés alapja. A kormánytól független tekinthető még az ügyészség, a bíróságok, az Állami Számvevőszék, a Versenyhivatal, s az Országgyűlési Biztosok Hivatala.

5. A parlament mellőzése

A kormány központosító törekvésének része a parlamenti kontroll megkerülése. Ez különösen annak fényében szúr szemet, hogy Gyurcsány Ferenc az előző ciklusban rendszeres szónoklataival mindent elkövetett parlamentarculatának erősítéséért, jóllehet, akkor még nem is volt képviselő. Az alkot-

mány szelleme szerint az Országgyűlés azonban nemcsak törvénygyár és nem is „álláspontok-bemutató fórum”, hanem a kormány tevékenységét ellenőrző szervezet. Tévedés lenne azonban azt hinni, hogy a parlament háttérbe szorítása csak az ellenzék számára kellemetlen, hiszen a kabinet önállóodása a kormánypárti képviselőket is nehéz helyzetbe hozza: érdekérvényesítő képességük mindenképpen csökken.

Sárközy Tamás, a kormányzat szervezeti reformjának előzetes terveit kidolgozó jogászprofesszor egy írásában védelmébe veszi a parlament mellőzésének gyakorlatát. Szerinte a kormánybiztosok ellenőrzésére „külön parlamenti kvázi vizsgálóbizottság előzetes létrehozása (...) alkotmányos szempontból nonszensz lenne”, mivel a „kormányzati döntéseket ebben az új rendszerben is a miniszterelnök, illetve a kormány hozza meg”, ráadásul a kormánybiztosokat bármikor meghallgathatja egy országgyűlési bizottság, s főnökeik, a miniszterelnök és a MeH-et vezető miniszter szabadon interpellálható.²⁸ Sárközy érvelése azonban elfogadhatatlan, a parlamentáris demokrácia félreértésén alapul. Logikájából az következne, hogy a többi minisztert sem kellene közvetlen parlamenti ellenőrzésnek kitenni, elegendő volna, ha a kormányfő válaszolná meg a felmerülő vitás kérdéseket, hiszen fontos ügyekben a miniszterek sem egyszemélyi döntéseket hoznak. Parlamenti demokráciában a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség vezetőjét tehát miniszteri poszt és ennek megfelelő felelősség illetné meg, hiszen javaslatára a teljes költségvetéshez mérhető forrásokat osztanak el. Ráadásul a 15 százalékos nemzeti finanszírozás miatt a kormánybiztos magyar költségvetési pénzeket is kezel. A helyzet tarthatatlanságát jelzi, hogy immár a kormányfő is fontolóra vette Bajnai Gordon tárca nélküli miniszteri kinevezését. Érdekes, és egy demokratikus jogállamban miniszterhez méltatlan ugyanakkor Bajnai Gordon hozzáállása a fejlesztési források elosztásához. Amint azt a nemzeti fejlesztési tervről augusztus 29-én tartott regionális fórumon kifejtette: „A nyolcezer milliárd forintnyi fejlesztési forrás egyfajta felosztható tortának tekinthető; aki szeletet akar belőle magának, az álljon oda és tülekedjék!” - mondta a kormánybiztos.²⁹

6. Látszategyeztetések

A politikai kultúra és a demokratikus berendezkedés egészét veszélyeztető mintát alakított ki a kormány az ötpárti egyeztetések és a társadalmi párbe-

széd intézményének kiüresítésével. A többpárti egyeztetések a parlamenti demokrácia elengedhetetlen fórumai, néhány alapvető kérdésben a konszenzuskeresés elengedhetetlen. A vita és a gondolatok versenye a demokrácia lényege, illetve a diktatúrával szembeni fölényének biztosítója. A magyar demokratikus rendszerben, amely számos kétharmados törvényre támaszkodik, ez különösen is fontos. A politikai pártokkal való egyeztetésen túl az érdekképviselőkkel, szakmai szervezetekkel, a „felhasználókkal” (ügyfelek, betegek, ezek szervezetei, különböző módokon és szinteken érintett civil szervezetek) történő egyeztetés, és a velük való megegyezés – kompromisszumok kötése – ugyanilyen fontos. Minden változtatás, netán reform fenntarthatósága csak úgy képzelhető el, ha a „stakeholderek”, vagyis az ügyben érintettek támogatását élvezzi.

A látványos egyeztetések médiaeseménnyé alakítása már az előző ciklusban is gyakorlattá vált (Medgyessy Péter, majd Gyurcsány Ferenc és Orbán Viktor közti viták és megbeszélések), de április óta az ötpárti egyeztetések is látszatformákká váltak. Május 24-én előbb az MDF hívta magához a parlamenti pártokat, hogy megvitassák egyes kétharmados törvények szükséges módosítását. Mint utólag kiderült, a nyilvánosság kizárása ellenére a megbeszélés lényegi eredmény nélkül zárult. Augusztus végén már a kormányfő kérte fel a parlamenti pártokat, hogy egyeztessenek a konvergencia programról, a benyújtási határidő előtt két nappal ennek azonban szintén nem lett érdemi következménye. Gyurcsány Ferenc ezzel azt is jelezte, nem kíván „paktumot” kötni az ellenzékkel, jóllehet az államháztartási szükséghelyzet az 1990-es hasonló, kölcsönös előnyök alapján kötött megállapodást indokolhatott volna.

A társadalmi párbeszéd látszategyeztetéssé alakítása egészen új tendencia, még az előző ciklus elején is láttuk nyomait a konszenzuskereső irányvonalnak. Emlékeztet, hogy a kormány júliusban törvénytervezetében már nem vette figyelembe az Országos Érdekegyeztető Tanácsban kötött, háromoldalú megállapodást, a tandíjról egyáltalán nem folytatott vitát (a HÖÖK-kal szervezett ad hoc egyeztetések eredmény nélkül zárultak), az egészségügyi megszorításokat számba vevő Zöld Könyvről pedig csupán párhetes telefonos-internetes fórumot rendezett, de az itt megfogalmazott véleményeket se vette figyelembe. Nem véletlen, hogy az orvosi kamara a szabadságolási időszakban lezáruló vitát „ócska trükknek” minősített. Az orvosi és gyógyszerészeti kötele-

zók kamarai tagság pár nappal később bejelentett eltörlése, azaz a partnerszervezetek ellehetetlenítése pedig a diktatúrák eljárására emlékeztet.

Az érdekszervezetek megkerülése ellenére az új törvények „társadalmi vitája” (amelyet a jogalkotási törvényből, mint életidegen álszabályt a rendszerváltozás után eltöröltek) rendszeresen visszatérő gondolatává vált kormányzati körökben. Ez azonban a tényleges gyakorlat tükrében nem más, mint retorikai fogás. A társadalmi párbeszéd felszámolása az egyes döntések legitimitását is veszélyezteti, nem véletlen, hogy az Európai Unió fehér könyve az „Európai Kormányzásról” kiemelt feladatként kezeli a párbeszédet, s a minél több érdekvédő, valamint civil szervezet bekapcsolását – és javaslataik beépítését – ajánlja. Az európai gyakorlatból ráadásul egy közepes volumenű jogszabálytervezet esetén is több hónapos vita következne. Az NFT II. előkészítése során pedig explicit uniós követelmény a társadalmi vita és megegyezés.

7. Bizonytalan közeljövő

Szinte bizonyos, hogy a megszorító intézkedések az első száz napban megismert programokkal és törvénymódosításokkal még nem értek véget. Drámai népszerűségvesztés, s a közelgő önkormányzati választások miatt a kormány nem meri nyilvánosságra hozni további lépéseit. Egyrészt a piaci elemzők nagy része egyelőre még nem elégedett, másrészt számos veszélyes tendencia (államadósság, lakosság eladósodása és forintleértékelés, nyugdíjkassza hiánya) arra figyelmeztet, hogy további „csomagok” lehetnek szükségesek. Látva a kormány eddigi intézkedéseit, valószínű, hogy a későbbiekben nyilvánosságra hozandó intézkedések a bevételek további növelésére és egyes közszolgáltatások piacosítására irányulnak.

A várakozásokat a sajtóértesülések is megerősítik. Úgy tűnik, hogy a kormány számos esetben a részletek kidolgozásának októberre halasztásával kívánja átveszteni a helyhatósági választásokat. Erre példa a januártól átalakuló nyugdíjrendszer október közepéig elkészülő koncepciója, a vatikáni szerződést, s így az egyház-finanszírozást felülvizsgáló minisztériumi vizsgálóbizottság, amely szeptember 30-ára készíti el jelentését, az emeltszintű biztosítás és a tömegközlekedési kedvezmények október közepére ígért tervezete.

Az önkormányzati választások újratestelik a politikai erőviszonyokat. Egyelőre még nem látható, hogy a diákok tandíj ellenes megmozdulása vagy a nagycsaládosok tiltakozása a megszorítások miatt, illetve az ellenzék szeptember 23-ai tömegrendezvénye hogyan befolyásolja a többi választópolgárt. Gyurcsány Ferenc a „nincs más választás” programjával vágott neki a megmérettetésnek, s ezt hangsúlyozandó egyrészt visszatérően alternatív javaslatokat követel az ellenzektől, másrészt saját táborában is rendet teremt („az MSZP-ben senkinek sincs alternatív programja”). Az ellenzék a koalíció „hazugságára” építi kampányát, esélyt kínálva a választóknak a megszorítások visszavonására.

Bár az önkormányzati választások eredményének értékelése igen szubjektív, amennyiben az október 1-jei statisztikák az ellenzék számára lesznek kedvezőbbek, szükséges, hogy a kormány újragondolja eddigi döntéseit és kormányzati gyakorlatát. A második Gyurcsány-kormány első 100 napja során ugyanis kapkodásával a kompetens vezetés hiányát bizonyította. Sőt, az általa vallott értékrendnek se felelt meg: több esetben megsértette a szabad piacgazdaság, az egyéni felelősségvállalás és a jogbiztonság elvét, valamint antidemokratikus (sokszor diktatórikus) kormányzást folytatott.

III. KÜLSŐ SZEMMEL

Kritikai fordulat

A tekintélyes európai lapok és elemző-intézetek nem szenteltek nagy figyelmet a magyarországi választási kampánynak, a pártok „ötletbörzójét” ugyanis nem tartották elég hitelesnek ahhoz, hogy érdemben foglalkozzanak vele. Mindez azonban csak vihar előtti csendnek bizonyult: május óta az általunk vizsgált külföldi véleményformálók mindegyike rendszeresen elemzi Magyarország gazdasági-pénzügyi helyzetét és az újjáalakult kormány tevékenységét, méghozzá meglepően éles kritikával. Nyoma sincs a Gyurcsány Ferenc és kormánya melletti elfogultságnak – amelyet az ellenzék képviselői korábban nehezményeztek. Nem véletlen, hogy a kormánypárti sajtó egyre ritkábban hivatkozik külföldi lapvéleményekre.

A *Handelsblatt*, Németország vezető gazdasági lapja szerint Gyurcsány megválasztását populizmusának köszönheti, hiszen a reformokról hallgatott kampányában: „*győzelme alig különbözik a lengyel nemzeti-konzervatív jobboldal fél évvel ezelőtti sikerétől. Mint ők, Gyurcsány is egy sereg szociális ígérettel ügyeskedett*”³⁰. A Frankfurter Allgemeine jegyzetírója ehhez hozzáteszi, hogy a választások kimenetele szempontjából döntő tényező volt „*a két listavezető populizmusának eltérő fogadtatása*”. Magyarországon ugyanis, „*amit szabad egy baloldalinak, azt a jobboldali korántsem teheti meg*”.³¹ De a Neue Zürcher Zeitung is meglehetősen bizalmatlan a „*teljesítményigazolás nélküli újító*”-ként bemutatott miniszterelnökkel szemben, aki már 2004-es megválasztásakor is pénzügyi reformokat és takarékoskodást ígért, „*szavait azonban nem követték tettek*”.³²

Hatalomkoncentráció

„Egyetlen magyar kormányfő se rendelkezett olyan hatalmi apparátussal és akkora hatalommal az 1990-es első szabad választások óta, mint amit most kormánya átalakításával Gyurcsány szerzett” – áll a Frankfurter Allgemeine elemzésében³³, amely külön kiemeli azt az Európában szokatlan gyakorlatot,

hogy az átfogó feladatokkal megbízott intézmények (Államreform Bizottság, Nemzeti Fejlesztési Tanács és a Kormányzati Szolgáltató Központ) nem állnak parlamenti kontroll alatt. A tekintélyes frankfurti lap egy másik jegyzete pedig arra figyelmeztet, hogy „az ország még jobban a mostani kormánypártok kezébe kerülhet. Mindenekelőtt a minisztériumok karcsúsítása és az önkormányzatok átalakítása kényszerítheti a túléléspártiakat arra, hogy Gyurcsány követőinek mutassák magukat, máskülönben nem fognak pénzhez jutni.”³⁴

Gazdasági válsághelyzet

Hasonlóan kritikusan ítéli meg a külföldi sajtó az ország gazdasági-pénzügyi helyzetét. Az államháztartási adatok ismeretében a Financial Times és a Le Monde³⁵ is kétségét fejezte ki az euró 2010-es bevezetésével kapcsolatban, amihez a kormány még augusztusban is ragaszkodott: „a 2006-ra várható 9,5 százalékos deficit 3 százalék alá szorítása minden bizonnyal több időt vesz majd igénybe ... a közös európai valutát így első helyett könnyen utolsóként vezetheti be Magyarország”.³⁶ A Frankfurter Allgemeine az „éltanulóból anyaszomorítóvá”³⁷ vált Magyarországot egyenesen „szanálának”³⁸ minősítette. Eközben a Világbank vállalkozói környezetet vizsgáló ranglistáján Magyarország tavalyhoz képest hat helyet lecsúszva, csupán a 66. lett.³⁹

A megszorító csomag

A hosszúra nyúlt egyeztetéseket követően nyilvánosságra hozott intézkedéscsomag a nemzetközi sajtó székszisét tovább növelte. A Financial Times bozólátó álláspontjának megerősítésére hívott hitelminősítők, mint a Goldman Sachs, a Moody's vagy a Standard & Poor's számára különösen nagy csalódást jelentett, hogy „a tervezett megtakarítások mintegy 60 százalékát adóemelésből tervezi előállítani a kormány”. Hasonlóan vélekedett az amerikai Wall Street Journal is, mely szerint Magyarország valószínűleg a csomag keresztülvitelével együtt is „problémás gyerek” marad, mivel a kiadások csökkentésére tervezett adóemelések önmagukban nem keltenek túl nagy hatást.⁴⁰ A Moody's minősítő intézet szeptember 4-én megjelent elemzésében úgy látja, hogy változatlanul bizonytalan a kormány elkötelezettsége a reformok mel-

lett, ami erősíti a valuta sebezhetőségét és ezzel az adósságráták és a hitelképesség romlásának lehetőségét. A hitelminősítők által publikált hasonló értékelések eredményeként jövőbeni kötvénykibocsátásoknál Magyarország nagyobb kamatfelár-kötelezettséggel számolhat.

A kelet-közép-európai régió országainak kockázati megítélése a Fitch Ratings értékelésében

Ország	2002. szeptember	Sorrend	2006. június	Változás	Sorrend
Bulgária	BB-	6.	BBB	Javult	5.
Csehország	BBB+	3.	A	Javult	2.
Észtország	A-	2.	A	Javult	2.
Magyarország	A-	2.	BBB+	Romlott	4.
Lettország	BBB	4.	A-	Sokat javult	3.
Litvánia	A	1.	A	Változatlan	2.
Lengyelország	BBB+	3.	BBB+	Változatlan	4.
Románia	B+	8.	BBB-	Sokat javult	6.
Szlovákia	BB+	5.	A	Sokat javult	2.
Szlovénia	A	1.	AA-	Sokat javult	1.

Forrás: Fehér könyv, 2006

Június elején (a választások utáni napokra időzített korábbi figyelmeztetését követően) a Nemzetközi Valutaalap (IMF) is újabb dokumentumot bocsátott ki, melyben a kormány intézkedésterveit részben üdvözlendőnek, ám alapvetően elégtelennek nevezte. „A gyors bevételt hozó adóemeléseknek csak egy szélesebb körű konszolidációba ágyazva lenne értelme ... miközben a pénzügyi válság kockázata továbbra is fennáll”.⁴¹ Az IMF gyorsjelentésére alapozva a Financial Times június második felétől már egyértelműen a magyar gazdaság növekedési dinamikájának gyors hanyatlását prognosztizálta a Gyurcsány-csomag bevételnövelő intézkedéseivel összefüggésben.⁴² „Egy olyan régióban, ahol a kormányok európai kitekintésben is úttörő mértékű adócsökkentéseket léptettek életbe a vállalkozóbarát környezet kialakítása érdekében, Magyarország adóemeléseivel elveszíti versenyképességét”

KRONOLÓGIA

gét” – tette hozzá a pénzügyi lap.⁴³ Bár a reformok meghozatalára irányuló nyomás piaci oldalról is terhelte a kormányt, az eredmény csalódást keltett, mert az adókulcsok emelése a kívánt beruházási forgalom elmaradását eredményezheti, valamint nehezítheti a munkahelyteremtést is.⁴⁴ A lap szakértői szerint nem szükségszerű, hogy a Gyurcsány-csomag feltétlenül multinacionális cégek kivonulásával járjon, de az mindenképpen tény, hogy „*a befektetők körében Magyarországról alkotott képre komoly batáással lesz*”.⁴⁵ A londoni The Economist szerint a magyarországi tapasztalatok akár egyenesen a további uniós bővítés megfontolására is inthetik Brüsszelt.⁴⁶ A teljes csomagterv nyilvánosságra kerülése után ugyanezen lap úgy vélte: „*a strukturális reformok terén eddig is gyengén teljesítő baloldali kormányzat*”⁴⁷ ezúttal sem él a lehetőséggel, hogy meggyőzze a befektetőket az IMF és az elemzők eredendő pesszimizmusának alaptalanságáról – miközben Magyarországot Dél-Afrika és Törökország mellett a legkockázatosabb fejlődő piacok közé sorolta.⁴⁸

Az előző ciklus tétlenségének, túlköltekezésének, illetve az államháztartási hiányadatok eltitkolásának és sűrű változtatásának következménye az általános bizalomvesztés lett. Márpedig a nemzetközi szakmai közvélemény és a külföldi kommentárok kritikai fordulata mind a piaci, mind az állami szereplők számára hosszú távú károkat okoz, amelyet országimázs-kampányokkal és fizetett hirdetésekkel nem lehet könnyedén helyreállítani. Éppen ezért a magyar kormánynak mielőbb egy társadalmi következményeiben átgondolt, nyilvános hatástanulmányokkal alátámasztott, az érdekképviselőkkel (és a szükséges mértékig az ellenzéki pártokkal is) egyeztetett reformprogrammal kell előállnia, amelyet a nemzetközi közvélemény is hitelesnek tart. Sajtóhírek szerint az Államreform Bizottságnak ez lehet a feladata, kérdéses azonban, hogy ezt milyen gyorsan tudja teljesíteni.

Május 30.

Bemutatták az Új Magyarország - szabadság és szolidaritás című kormányprogramot. A dokumentumban olyan nagy ívű tervek szerepelnek, mint például: „25 év alatt a mai töredékére csökkenthetjük a nélkülözésben élő családok és gyermekek számát”.

Június 9.

A miniszterelnök megválasztása után a kormány tagjai ünnepélyesen esküt tettek az Országgyűlésben, ezzel megalakult a második Gyurcsány-kormány. Bár Gyurcsány Ferenc a kampányban még lendületes folytatást ígért, a kormányalakítással töltött idő semmivel sem volt rövidebb, mint a korábbi választások után.

Veres János pénzügyminiszter bejelentette, hogy a kormány 1350 milliárd forintos megszorító csomagot tervez. Néhány hónappal korábban a koalíciós többség még 1000 milliárd Ft-os bevételkieséssel járó ötéves adócsökkentési programot foglalt törvénybe.

Június 10.

Egy nappal a hivatalos kormányprogram parlamenti elfogadása után Gyurcsány Ferenc az Országos Érdekegyeztető Tanács ülésén bejelentette a kormány valódi cselekvési tervét, az Új Egyensúly programot. A 2008-ig tartó költségvetési kiigazítás első lépései: adó- és járulékemelések, megszűnő adókedvezmények, új adónemek, az energiaárak drasztikus emelése. Az intézkedéseket számos szakmai és alkotmányos kritika érte.

Gyurcsány Ferenc a Reutersnek adott interjújában azt nyilatkozta, hogy a mostani költségvetési politika javítja a hitelességet, az egyensúlyt, ezért „a kamatszint csökkenhet, és a forint elkezdhet a középárfolyam felé mozdulni”. A középárfolyam 282 forint, az eurót viszont 264-265 forint között jegyezték - vagyis a miniszterelnök a forint gyengülését jövendölte. Nyilatkozata önbeteljesítő jóslat lett.

Június 11.

Az Új Egyensúly program eredményeként az idei 8-ról jövőre 5 százalékra csökken az államháztartási hiány – közölte Veres János pénzügyminiszter a kormány szóvivői sajtótájékoztatóján. Áprilisban még a 2006-ra tervezett adat csak 4,7 százalék volt.

Június 12.

Tíz percig a nyilvánosság előtt folyt a kormányülés. Döntöttek az Államreform Bizottság és a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség létrehozásáról. Az Államreform Bizottság már egy évvel korábban is működött, így létrehozása meglepte a szakértőket.

Június 13.

A miniszterelnök három nappal korábbi szerencsétlen nyilatkozata miatt hároméves mélypontra zuhant a forint árfolyama, az euró elérte a 271 Ft-ot. „Mi úgy értékeljük, hogy a bejelentett intézkedések az elmúlt napokban még nem kellő mértékben voltak általunk jól kommunikálva” – magyarázta Veres János a forint és a részvénytőzsde esésének okait.

A kormány 112 milliárd Ft zárolásáról döntött, Veres János a kabinet ülése után ezt úgy magyarázta, hogy az egészségügyi intézmények finanszírozásának „túlzott elszabadulását igyekeznek megakadályozni”.

Június 15.

„El lehet menni Szlovákiába, itt lehet hagyni Magyarországot, de a nyugdíjasokat akkor is az államnak kell fizetnie!” hangzott el Gyurcsány Ferenc től az Országos Érdekegyeztető Tanács ülésén, amikor a munkaadók megkérdőjelezték a tervezett adóemelések egyensúlyteremtő hatását.

A Standard & Poor's A mínuszról BBB pluszra rontotta Magyarország hosszú távú besorolását, így jelenleg közös kategóriában vagyunk az oroszokkal. A hitelminősítő intézet az emelkedő államadósággal és folyó fizetési mérleg magas hiányával indokolta a döntést.

Június 16.

A három nappal korábbinál is mélyebbre zuhant a forint, az árfolyam megközelítette a történelmi mélypontot.

Június 19.

Parlamentari vitanapot tartottak a megszorító csomagról. A Fidesz és a KDNP az államháztartás tragikus helyzetének kialakulásában játszott szerepe miatt lemondásra szólította fel a pénzügyminisztert.

Június 21.

Hivatalos látogatásra érkezett George W. Bush amerikai elnök, aki az 1956-os forradalom ötvenedik évfordulója alkalmából így fejezte ki tiszteletét a magyar nép iránt.

Történelmi mélységbe zuhant a forint, a bankközi devizapiacra csaknem 280 Ft-ot kellett adni egy euróért.

Június 23-24.

Kétnapos kormányülést tartottak Balatonőszödön. A miniszterek az oktatási, az egészségügyi, a közlekedési és a nyugdíjreform menetrendjéről, valamint az államháztartási reformmal való kapcsolatáról tárgyaltak.

Június 25.

Több kérdésben is elismerte a kormányzó szocialisták és saját kormánya hibáját Gyurcsány Ferenc miniszterelnök, aki a Vasárnap Reggel című hetilapnak nyilatkozva arról beszélt: hiba volt évekig a jólét illúzióját kelteni. Utólag vitathatónak nevezte a legfelső áfa-kulcs csökkentését, valamint azt is, hogy a szocialisták megpróbálták a választási kampány központi témái közül kiiktatni a költségvetés helyzetét.

Június 27.

Hiller István bejelentette a köz- és felsőoktatási reform második szakaszát, ennek jegyében a felsőoktatásban százezer Ft-os nagyságrendű fejlesztési részhozzájárulást kell fizetni a hallgatóknak. A választási kampányban a szocialisták határozottan tagadták a tandíj bevezetésének szándékát, a kormányprogram már utólagos képzési hozzájárulás bevezetéséről szól, három héttel később pedig egy harmadik modell, az azonnali tandíj mellett dönt a kabinet. A „fejlesztési részhozzájárulás” műnév ráadásul hamar kudarcot vall: néhány nappal később már a kormány tagjai is inkább tandíjról kezdenek beszélni.

Az Országos Érdekegyeztető Tanács ülésén a Pénzügyminisztérium képviselője megállapodott arról, hogy a 15 százalékos áfa-kulcs 20 százalékra történő

emelése helyett kisebb mértékben mindkét felső kulcsot emelik, az áfa mértéke 17, illetve 23 százalék lesz. Az SZDSZ közölte, hogy ragaszkodik az egykulcsos áfához, ettől eltérő módosítást a párt képviselői nem szavaznak meg.

Június 28.

Gyurcsány Ferenc és Veres János Londonba és Frankfurtba utaztak, az Új Egyensúly programot népszerűsítik a külföldi elemzők és a pénzügyi befektetők körében.

Kóka János bejelentette, hogy a gáz fogyasztói ára augusztus elsejétől átlagosan 27 százalékkal emelkedik, az áfa közepső kulcsát pedig – az Országos Érdekegyeztető Tanáccsal kötött előző napi megállapodással ellentétben – egyévesen 20 százalékra emelik.

Június 29.

A kormányfő és a pénzügyminiszter hiába győzködte a befektetőket, a forint megállíthatatlanul zuhan, a 284 Ft-os árfolyam újabb történelmi mélypontot jelent. A forint értékvesztése volt júniusban a világon a legnagyobb: több mint hét százalékkal értékelődött le egyetlen hónap alatt.

Szilvásy György kancelláriaminiszter bejelentette, hogy összesen tizenötezer köztisztviselőnek és közalkalmazottnak kell távoznia a közszférából.

Csepeli György, az informatikai minisztérium korábbi államtitkára az átszervezések után a gazdasági tárca közpolitikai igazgatójaként tevékenykedik. Az informatikai minisztérium megszüntetésére a takarékoság jegyében került sor, Csepeli új megbízatása azonban sokat elárul a kormányzati szerveknél történő „takarékosági intézkedések” valóságartalmáról.

Július 1-2.

Július elsejétől 1400 gyógyszerért kell többet fizetni.

Simon Gábor az MSZP országos választmányi ülését követő sajtótájékoztatón idézte a miniszterelnök egyik zárt ülésen elhangzott mondatát: „látjuk azt, hogy nehezebb kormányozni, mint kampányolni volt”.

A balatonőszödi reformmenetrend szerint erre a napra tervezték a helyközi tömegközlekedés átalakításáról és a finanszírozási szabályok részleteiről szó-

ló bejelentéseket, erre azonban nem került sor, a kormány nem tartja magát egy héttel korábbi tervéhez sem.

Július 3.

A kormánypártok leszavazták a köztársasági elnök legfőbb ügyész-jelöltjét, 1989 óta először. Indoklásuk nem volt egyértelmű.

Július 4.

„Az igazság napja” elnevezéssel civil demonstrációt tartottak a Gyurcsány-csomag ellen a Kossuth téren. A tüntetés végén a résztvevők 18 800 aláírással ellátott petíciót adtak át a Miniszterelnöki Hivatal képviselőjének. Ebben felszólították a kormányfőt, hogy a megszorító csomagot haladéktalanul és maradéktalanul vonja vissza, vagy mondjon le.

A Standard and Poor's hitelminősítő intézet szerint Magyarország később csatlakozhat az euróövezethez, mint Bulgária vagy Románia.

Július 5.

A kormány döntött a MÁV és a Volán irányításának összevonásáról, valamint a személyszállítás szüneteltetéséről 28 vasúti szárnyvonalon. A megszüntetésre ítélt vonalak között olyanok is vannak, amelyek felújítására az elmúlt években milliárdokat költöttek.

Július 8.

A hat szakszervezeti konföderáció közösen tiltakozott a megszorítások ellen a Képviselői Irodaház előtt. Ilyen egységes szakszervezeti fellépésre hosszú évek óta nem volt példa. A becslések szerint mintegy tízezren vettek részt a demonstráción.

Július 9.

Szilvásy György szerint a jelenlegi öt helyett három titkosszolgálat is elegendő lenne. Az ellenzék nem zárkózott el a nemzetbiztonsági törvény módosításától.

Július 10.

Gyurcsány Ferenc napirend előtti országgyűlési felszólalásában bejelentette a Konvergencia Tanács felállítását. A felállítandó testület ugyan számos rokon vo-

nást mutat a Fidesz által régóta szorgalmazott Költségvetési Tanáccsal, de fontos különbség, hogy a Konvergencia Tanácsnak nincs közjogi értelemben vett hatásköre.

Elfogadta az Országgyűlés a megszorításokat. A korábbi bejelentéseknek megfelelően 20 százalékra emelkedett a középső áfa-kulcs, 2,5 százalékkal növekedett a munkavállalók járulékterhe, duplájára nőtt a vállalkozók minimális járulékalapja, bevezették a kamat- és árfolyam-nyereségadókat. Nem szavaztak meg viszont egyetlen kétharmados törvényt sem, mert az ellenzék hiányolt a valódi egyeztetéseket és a felkészülést.

Július 12.

A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara az Alkotmánybírósághoz fordult a vállalkozásokat érintő egyes adóemelési intézkedések megsemmisítése érdekében. Egy héttel később a Vállalkozók és Munkáltatók Országos Szövetsége (VOSZ) is az Alkotmánybírósághoz fordult az ún. elvárt adó ügyében.

Július 13.

Az egészségügyi miniszter bejelentette, hogy lesz vizitdíj és kórházi napidíj.

Július 17.

Az előzetes kormányzati aggodalmak ellenére a köztársasági elnök aláírta a megszorító csomag törvényeit. A miniszterelnök személyesen is megkönynyebbülésének adott hangot.

Július 21.

A miniszterelnöknek címezve tizenöt neves társadalomkutató - köztük a Gyurcsány Ferenc által a Gyermekszegénység Elleni Nemzeti Program vezetőjének kinevezett Ferge Zsuzsa - nyílt levélben tiltakozott a „tervezett változtatások közül az ismétlődően és többnyire differenciálatlannak bemutatott, többletterheket jelentő vizitdíj, receptdíj, ágydíj, stb. bevezetésére vonatkozó javaslatok” ellen.

Július 24.

Az Országgyűlés elfogadta azt a törvényt, amely lényegesen könnyebbé teszi a közszférában dolgozók elbocsátását.

Július 25.

A pénzügyminiszter szerint minden bizonytalanságtól meg kell tisztítani az euró-bevezetés menetrendjéről szóló programot, ezért az autópálya-építés költségeit mégis a költségvetésen belül kívánja elszámolni a kormány, így az idei hiánytervet 0,6 százalékponttal megnövelik. Az euró 2010-es bevezetését végleg elhalasztotta a kormány: „új helyzet van”, „nincs kormánydöntés”, „nincs hivatalos álláspont” - közölte a pénzügyminiszter.

Július 26.

A kormányzóvivői tájékoztatón bemutatták az egészségügyi reform alapjául szolgáló Zöld könyvet. A tanulmány javaslatot tesz a vizitdíj, az ágydíj és a dobozdíj bevezetésére, kormányzati döntés azonban egyikről sem született. A Zöld könyv javaslatait augusztus végéig társadalmi vitára bocsátották. Szakmai szervezetek szerint az egészségügyi reform koncepcióját lehetetlen egy hónap alatt megvitatni, így ez a kormányzati szándék nem is tekinthető komolynak.

A miniszterelnök bemutatta Szetey Gábort, a leendő Kormányzati Szolgáltató Központ vezetőjét. A kormányzati szerv létrehozását a miniszterelnök ugyan már május 31-én bejelentette, de ténylegesen csak jövőre kezdi meg a működését. Szetey Gábornak tehát még nincs mit vezetnie, de addig is államtitkári juttatást kap.

Szabó Zoltán, az oktatási bizottság szocialista elnöke arról számolt be, hogy a kormány meg kívánja szüntetni a felsőoktatási intézmények állami finanszírozását. Az oktatók ebben a rendszerben nem maradnának közalkalmazottak, az intézmények száma az önellátó gazdálkodás miatt várhatóan csökken. A rendszer bevezetését a politikus szerint a kormány öt év alatt tervezi, ez alatt a tandíj minden évben emelkedne, végül eléri a képzés teljes költségét, mintegy félmillió forintot. Szabó Zoltán kijelentéseit másnap Hiller István és Lendvai Ildikó is cáfolta.

Veres János pénzügyminiszter Brüsszelben beismerte, hogy a megszorítások ellenére is 10 százalék feletti lesz az idei államháztartási hiány. Emlékeztet, hogy áprilisban a kormány még tartotta magát a 4,7 százalékos hiánycélhoz, június elején a kormányprogram vitájában pedig 8 százalékos hiányról beszélt a miniszterelnök. A hiány beismert mértéke tehát folyamatosan növekszik, a kormány a választások óta napi 5 milliárd Ft-nak megfelelő túlköltekezést ismert el.

Július 27.

Szabadsága előtt hatperces, rendkívüli beszédet mondott a miniszterelnök, amelyben az elmúlt hetek intézkedéseit akarta megmagyarázni. A fő műsoridőben sugárzott kormányfői beszéd visszhangja igen negatív volt, célját nem tudta elérni.

Július 29.

Bejelentették, hogy szeptemberben újabb privatizációs pályázatot ír ki a Malévra az ÁPV Rt.

Augusztus 1.

Jelentősen megrágult a villamos-energia és a gáz fogyasztói ára (utóbbi átlagosan 27 százalékkal).

Az egészségügyi miniszter 10 százalékos, azonnali létszámcsökkentést rendelt el a mentőknél, az Országos Mentőszolgálat főigazgatója ezért aznap lemondott. A tiltakozásokra való tekintettel a miniszter másnap közölte, hogy mégsem azonnal, hanem több lépésben hajtják végre az elbocsátásokat.

Augusztus 2.

Az államfő úgy döntött, hogy a mentelmi jogról szóló törvénymódosítást megfontolásra visszaküldi az Országgyűlésnek, a felsőoktatási törvény módosításával kapcsolatban pedig az Alkotmánybírósághoz fordul, mert a Gazdasági Tanácsok szabályozása sérti az egyetemi autonómia alapelvét.

Augusztus 8.

Az MSZP-frakció ismerteti az egészségügy átalakítását célzó tervekről kialakított véleményét, amely számos ponton gyökeresen eltér a Zöld könyv nevet viselő minisztériumi tanulmány elképzeléseitől.

Augusztus 10.

Lendvai Ildikó szerint több időre van szükség a pénzügyi egyensúly megteremtéséhez, így az euró bevezetésére esetleg csak 2013-ban kerülhet sor. A kormányprogramban még egyértelműen 2008-ra tervezik az egyensúly megteremtését, 2010-re az euró bevezetését, tehát a Gyurcsány-kormány első két hónapja alatt három évet távolodtunk az eurótól.

Augusztus 14.

Az MSZP új internetes honlapot indított a kormányzati intézkedések népszerűsítésére. A www.ezert.hu-n a szocialisták már a vizitdíj mellett érvelnek, pedig Katona Béla frakcióvezető-helyettes néhány nappal korábban még elutasította a vizitdíj bevezetésének gondolatát.

Augusztus 16.

Gyurcsány Ferenc a köztársasági elnökkel folytatott négyszemközti megbeszélésén azt javasolta, hogy október 22-én az Operaházban a nemzeti egységet leginkább megjeleníteni képes köztársasági elnök mondjon ünnepi beszédet. Előző nap ez még elképzelhetetlennek tűnt, kormányzati körökből többen is határozottan visszautasították a KDNP erre irányuló javaslatát.

A Gazdasági és Közlekedési Minisztérium legfrissebb szakértői anyagaiban a korábbi 28 helyett immár 60 vasútvonal bezárásáról van szó, idén azonban ebből legfeljebb 15 valósulhat meg. Hiába késlekedett tehát a minisztérium a saját maga által felállított balatonőszödi ütemtervhez képest a vasúti reform bejelentésével, így sem születtek átgondolt tervek, a tárca 6 hét elteltével felülírta korábbi elképzeléseit.

Augusztus 18.

A miniszterelnök környezetéből több napilapnak is kiszivárogtatták a készülő konvergencia programot. Ennek legváratlanabb eleme, hogy a kormány a következő években az államadósság gyors növekedésével számol, így 2009-ig nemcsak hogy nem közeledünk, de még távolodunk is az eurótól.

Augusztus 20.

A budapesti tűzijáték ideje alatt az orkánerejű szél következtében 5 ember meghalt és több százan megsérültek. A hatóságok elmulasztották az egybegyűltek tájékoztatását, sőt még a katasztrófa ideje alatt sem állították le az ünnepi parádét.

Augusztus 21.

A miniszterelnök Szilvássy György kancelláriaminisztert bízta meg a katasztrófa miatti felelősség vizsgálatával.

A kormány bemutatta a konvergencia programot, ennek alapján 2011 előtt biztosan nem vezethetjük be az eurót. A júniusi bejelentésekkel ellentétben

már szó sincs arról, hogy 2008-tól adócsökkentések következhetnének, ebben a ciklusban maradnak a megnövelt adóterhek. A választási kampányban sűrűn emlegetett adócsökkentést júniusban már elhalasztották 2 évvel, most végleg lekerült a napirendről. A 2007-re tervezett infláció az egy héttel korábbi 5,5 százalékról is tovább nőtt, immár 6,2 százalék.

Augusztus 23.

A Fidesz és a KDNP lemondásra szólította fel a kancelláriaminisztert az augusztus 20-i események miatt. Szilvássy György beosztott alkalmazottakat nevezett meg a tragédia felelőseként, de hamar kiderült, hogy az érintettek felelőssége erősen vitatható.

Augusztus 29.

A Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája bejelentette, hogy szeptember 21-ére tandíjellenes demonstrációt szervez a Kossuth térre. A tüntetésre mindenkit várnak, aki egyetért azzal, hogy a felsőoktatásban valódi reformra és nem tandíjra van szükség.

Augusztus 31.

A balatonőszödi menetrend szerint a kormány augusztus végéig bejelenti a közalkalmazotti bérezés új szabályozását, erre azonban nem került sor.

Szeptember 1.

Ettől a naptól emelkedik az ÁFA (15-ről 20 százalékra), nőnek a munkavállalói terhek, drágulnak a tömegközlekedési tarifák (8 százalékkal).

Januártól 300 forint lesz a háziorvosi és a szakorvosi rendelésekért fizetendő vizitdíj, ugyanennyi a kórházi napidíj és az eddig ingyenes gyógyszerek dobozdíja – döntött a kormány. Az egészségügyi ellátás biztosításalapú lesz, arról azonban csak az év végén döntenek, hogy egy vagy több biztosítós rendszert építenek-e ki.

JEGYZETEK

- 1 Új Magyarország: Szabadság és szolidaritás, 2006, 5.o.
- 2 Pluszminiszter a kormányban?, in: Népszabadság, 2006. szeptember 6.
- 3 Átszervezés a közszférában: mekkora lehet a leépítés?, in: Napi Online, 2006. június 22.
- 4 Demonstrációra készülnek a pedagógusok, in: FigyelőNet, 2006. szeptember 10.
- 5 Katona bejelentette: ötezer pedagógust bocsátanak el, in: Magyar Nemzet, 2006. szeptember 8.
- 6 A pedagógusok terhei növekedni fognak, in: Népszabadság, 2006. szeptember 1.
- 7 Bírószágra és sztrájkra is készülnek a tanárok, in: Magyar Hírlap, 2006. augusztus 30.
- 8 Veres János, 2005. 09. 19-ei sajtótájékoztató (magyarország.hu)
- 9 Dr. Bod Péter Ákos, Dr. Mellár Tamás és Dr. Vukovich Gabriella: Fehér könyv Magyarország állapotáról, Szövetség a Polgári Magyarorszáért Alapítvány, 2006. június
- 10 www.liganet.hu/hatveglegesalairt.htm
- 11 Népszabadság, 2006. január 1.
- 12 684/B/2006 számú indítvány (2006. 08. 01.)
- 13 670/B/2006 számú indítvány (2006. 07. 27.)
- 14 725/B/2006 számú indítvány (2006. 08. 09)
- 15 Gyurcsány Ferenc napirend előtti felszólalása az Országgyűlésben; 2005. november. 28. (meh.hu)
- 16 Gyurcsány Ferenc Reutersnek adott nyilatkozata; 2006. június. 12. (index.hu)
- 17 Bokros Lajos - Bauer Tamás - Csillag István - Mihályi Péter: Utolsó esély In.: Élet és Irodalom, 50. évf. 16.
- 18 Studiengebühren, Wissenschaftliche Dienste des Deutschen Bundestages, WF VIII G - 202/2003
- 19 László Imre nyilatkozata; 2006. augusztus 14. (nol.hu)
- 20 Kapitány Szabó Attila: Szárnypróbálgatás áldozatokkal, in: Népszabadság, 2006. július 15.
- 21 Felszámolják a vasútvonalak több mint tíz százalékát, in: MNO, 2006. július 6.
- 22 Szarka Ágota: Vakvágányon a vasút, in: Magyar Nemzet, 2006. szeptember 11.
- 23 A külügyminiszter országgyűlési meghallgatása, 2006. június 6.
- 24 Népszabadság, 2006. augusztus 19.
- 25 A MÁÉRT helyett fórumrendszer?, in: www.hun-info.hu, 2006. szeptember 9.
- 26 Mozgó Világ, 2006/8., 23.o.
- 27 Római Róbert: Pénznyelő autópálya-építések, in: Népszabadság, 2006. augusztus 26.
- 28 Sárközy Tamás: A kormányzás modernizálásáról, in: Mozgó Világ, 2006/8., 18.o.
- 29 Népszabadság, 2006. augusztus 30.
- 30 Reinhold Vetter: Populismus statt Reformen [Populizmus reformok helyett], in: Handelsblatt, 2006.04.25.
- 31 Georg Paul Hefty: Eine Frage der Akzeptanz [Az elfogadás kérdése], in: Frankfurter Allgemeine, 2006.04.26.
- 32 Neuerer ohne Leistungsausweis [Újító teljesítményigazolás nélkül], in: Neue Zürcher Zeitung, 2006.04.26.
- 33 Reinhard Olt: Pannonische Machtfülle [Pannoniai hatalmi koncentráció], in: Frankfurter Allgemeine, 2006.07.19.
- 34 Wieder ein neues Ungarn [Megint egy új Magyarország], in: Frankfurter Allgemeine, 2006.05.30.
- 35 La Hongrie d'une cure d'austérité pour rejoindre la zone euro au plus tard en 2011, in: Le Monde, 2006.06.13.
- 36 Hungarian PM to give details of reform plan [A magyar kormányfő megnevezi a reform részleteit], in: Financial Times, 2006.06.10.
- 37 Vom Musterschüler zum Sorgenkind [Éltanulóból anyaszomorító], in: Frankfurter Allgemeine, 2006.05.12.
- 38 Reinhard Olt: Sanierungsfall Ungarn [Szanálandó Magyarország], in: Frankfurter Allgemeine, 2006.07.04.
- 39 Doing Business, World Bank, 2006
- 40 Hungary Increases Core Rate In Bid to Stabilize Its Currency [Magyarország emeli az alapkamatot, hogy stabilizálja valutáját], in: The Wall Street Journal, 25. 07. 2006.
- 41 Hungary-2006 Concluding Statement of the IMF Mission [A Nemzetközi Valutaalap helyszíni vizsgálatának záró megállapításai], International Monetary Fund, 06. 06. 2006.
- 42 Hungary's austerity package expected to damage growth [A magyarországi megszorító csomag várhatóan csökkenti a növekedést], in: Financial Times, 14. 06. 2006.
- 43 Hungary needs to get grip on fiscal deficit [Magyarországnak fogást kell találnia a költségvetési hiányon], in: Financial Times, 13. 06. 2006.
- 44 Hungary's PM plans 'first aid' for economy prior to surgery' [A magyar miniszterelnök "elsősegély" terve műtétet előz meg a gazdaságban]; in: Financial Times, 12. 06. 2006.
- 45 Hungary's few new tax rises go against the east European trend [Az újabb magyarországi adóemelések szembe mennek a regionális trenddel], in: Financial Times, 18. 07. 2006.
- 46 The shoelace handicap [A cipőfűző hátránya], in: The Economist, 22. 07. 2006.
- 47 Hungary Factsheet [Magyarország adatlap], The Economist Intelligence Unit, 16. 06. 2006.
- 48 Bernanke has it easy [Bernankének könnyen megvan]; in: The Economist, 05. 08. 2006.